

Фонд Р-3567
Опис 1
Справа 143
6
ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ
Тернопільської області

Архів з бігону.
Чортківсько-Бережанська округа ОУН

ПАПКА

ДЛЯ 143

паперів

Звіт Чортківського надрайону
ОУН з виборів до Верховної Ради
УРСР, що відбулися 09 червня 1947р.
с. Маломошиси

20 р.

Крайні дані: 10 квітня 1947р.
Кількість документів: 2
Кількість аркушів: 62
Зосереджені: постійно

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ 6
Тернопільської області
Фонд Р-3567
Опис 1
Справа 143

ОРТКІВСЬКИЙ
НАДРЯЙОН

ЗВІТ
З "ВИБОРІВ"

ДО

ЄРХОВНОЇ РАДИ УРСР

10. II. 1947.

З В І Т

З "ВИБОРІВ" ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР,
що відбувся 9 лютого 1947 року.

Дня 9 лютого 1947 р. на цій території УРСР відбувся т.зв. "вибори" до Верховної Ради. Ми були свідками чергового підлого в підступного маневру більшовицьких окупантів, які в своїй безлачності й нахабності виходили вже поза межі всього людського розуміння. Це була олімпійська спроба туполобого імперіаліста в сивачинській опосід, прикрашеної плашкою демократії і її свобод, підняти створені, головні, обідрані українські маси до урн, щоб там закріпити за собою ще більше "керівну роль" і вказати перед світом "об'єднання українського народу докруга своєї партії і уряду".

Однак, маю всюю більшовицькою рафінованістю, безлачності й терору, наші народні маси протиставили такому насильству. Вони вже, маючи за собою кількісні удари, знаючи в практиці всю безоглядність більшовицького терору, не піддали під його вплив цілковито в такій завазі свою жвавість і науступчивість. Такі обставини не змогли переконати їхньому активному включенню до бойкоту "виборів", цим же й вони виманіфестували свідомість своїх завдань та змагань до кращого. Ці настрої і примушення виявлялися там повніше й різучіше там, де народні маси у своїй опротаві надавали більш організованого характеру, де вплив Організації був сильніший.

І не допомогли свавілля більшовицькі зграї примінювання різних способів і методів, не допоміг досвід, набутий у боротьбі зі опротавою манулярічних "виборах". Не допоміг грошів, побори, застрашування. Українська народ вказав у своїй протиставленні, що змагання до свободи, до волі й незалежності у нього не загасла, а не скріпилася. А більшовицький окупант мусів скінчити цілковито свою маску "визволителя" і "демократа", а поставати себе в яскравому світлі, як терориста і бандита. "Воснародне свято", яким думали вони зробити для себе т.зв. "вибора", - стало всенароднім протестом проти більшовицької окупації.

I. Підготовка до "виборів".

Підготовку до щорічних "виборів" розпочали більшовики приблизно на два місяці наперед. Вона почалася в різних районах у дні між 1 - 15-им груднем 1946 р. /Товст.р-н - 10.XII.46., Борс.р-н - 9.XII., Скала-Под.р-н - 15.XII./, а найбільшого розмаху набрала вкінці грудня і за весь місяць січня 1947 р., та скріплювалася і ставала пораз більш нагальною вже у передвиборчі дні. Характерною рисою цієї підготовки було використання більшовиками манулярічного досвіду та помітним було, що сама підготовка мала більш скриті прямики у стосунку терору, причому пізнати було тут роботу різних спеціалістів.

1. Поліційні органи.

У відворотності до манулярічної тактики більшовицькі поліційні органи не сконцентрували в теренах до 1.II.1947 р. більших сил, ані не розкадали по селах більших гарнізонів, обмежуючись до такого самого числа допоміжних військ, що були досі прикріплені до посадових районів.

Переважно у кожному з них стояло по селах 2-3 гарнізони, які часом не переходили 50 - 60 солдатів "внутрішніх військ мід", а коли до того додали ще районну обсаду мід, мго, та міліції, то число людей, якими розпоряджалися посадовці району, не перевищувало звичайно числа 120-130 чоловік. Часом, для переведення більших груп чи об'єктів, появлялися в нашому терені якісь спеціалісти /Форт. р-ну - 15. I. 1947. ці об'єкти на села Сандова і Антонів брали участь 150-200 більшовиків на конях. Вони були збрані в спеціальні білі комбінезони і працювали окремими автомобілями./.

У своїй тактиці більшовики прагнули переважно до ударів по нашому рухові, старалися спаралізувати його та не давати можливості розтягнення свого впливу на маси, унеможливаючи притому всяке пересування і зв'язок. В тієї цілі вони перевозили у кожному селі масові засідки, закорастовуючи притому масові ночі й сніди. Такі засідки не тільки скривалися ввечері після деякої нашої пропагандисної діяльності /розкидання листочок, розпис листів/, старалися там способом унеможливити всяку роботу з нашої сторони. Дуже часто, не маючи змоги одержати справу контролю всіх місцевостей, більшовики, за допомогою автівки роз'їжджали в терен та перевіряли і робили засідки в кількох селах підряд /Скала-П. р-н/. Крім того робили денні й нічні наскоки на посадовців підозрілих чи вилпаних агентами господарства, переводячи притому сильні групи.

Супроти населення не вважали вже так посиленого терору, це помітно хоча б тим, що число арештованих людей, в порівнянні з попередніми місяцями, зменшилось /найбільше арештування було в селі Нагір'янка Форт. р-ну - 25 осіб, в цілому Зал. р-ні за той час арештовано 21 людину, в Товот. р-ні 17 осіб, в Борк. р-ні 3 осіб/. Найбільше деліся в знаки постійні грабунки, а декуди й поїзти населення за відому брання участі у мітингах. Грабунки перевозили більшовики переважно нічно, забравши з селі рештки харчів, цукру, солі та інші необхідності, залишаючи дуже часто посадовців людей в одній обороті та без кусна хліба. Такі грабунки робили більшовицька галота в кожному селі по кільканадцять підряд, дуже часто до спілки з місцевими злодіями. Найбільше потерпали від них підміські села.

Для зорієнтування в настроєнні населення до "вборів" та ще більшої його деморалізації, розсилали більшовики спеціальних розвідників, які, діючи гласно, прослухувалися до балачок людей /с. Іванків, Скала-Під. р-ну/. Часом самі мго-исти перебиралися на таких жабраків і ходили по хатах, розвідуючи та пускаючи всякого роду деморалізуючі чутки /с. Улянківці, Форт. р-ну, - тут люди їх пізнали, як подібно в с. Мапкові, Зал. р-ну/. Крім того всі уповноважені та начальники мід і мго перевіряли особисто настрої населення, перебуваючи довгий час на селах і нав'язували притому нову сітку донощиків /нач. мго Величка перебував довгий час в різних селах Скала-Під. р-ну/.

Щоб дезорієнтувати і застрашити населення, більшовики пускали через свою агентуру, сільську адміністрацію та різних розвідників різного роду панікуючі чутки. Найбільше це були обіцянки скорого прибуття великих гарнізонів, чи великі, застрашувачі втрати серед наших кадрів в інших місцевостях чи районах. Всі ці чутки мали на меті і підкривували, що з якого народного спротиву і одухання "бандитів" нічого не вийде, крім своїх арештів, вбивств чи навіть розстрілів і тому всім до "вборів" треба обов'язково піти.

Крім цієї роботи більшовицькі поліцейні органи і посадовці гарнізонів "допомагали" у роботі більшовицької пропаганди, зганяючи селом на всякі мітинги людей, побиваючи притому навіть дуже тихих /прим. с. Новосілка, Зал. р-ну, - тільки побала 27. I. 47. Дівильок Свєтін за те, що не хотіла йти на мітинг; с. Нагір'янка, Товот.

р-ну, - Львівського Оморо за те, що не хотів йти на мітинг, так "декларативно" більшовик штурхнув, що вабав йому два зуби - подібні випадки мали місце майже в кожному селі/. Крім того були люди за те, що вони не хотіли здарати зі стін наших клавів /Товст. р-н, с. Амелова, - побала тижко Вергун Барвару та хінку голова с/рада Текло Орбчук, с. Нарків - Бензару Йософа та директора школи/. До того це, щоб більше людей застрашити, всі стіни, на яких були розпосені клаві, валали, або також ломали в парлана. Все це, однак, не дало наслідків, населення така дальше не йшло на мітинга і більшовикам здавалося вірата хедве кільканадцять людей. З тих не причен вона, закористовуючи Богослуження, окружали церква і чекали тут, аж пока вона не скінчиться, опісля забарали людей і відпобажували в "почесто" до клубів чи с/рад, деркуча їх дота, поки не скінчиться мітинг. За людьми, що старалися вярвати або втікати, стріляли /Вульганіна, Чорт. р-н - прострілали хлопця/. Часом деякі внетерпелювалоні більшовики входили до церкви і вавлякали: "прикратять это дело" /с. Теревько, Зал. р-ну, - 30. I. 47. одан в більшовиків, звійшовши в церкву, крикнув: "ну, давайте, всею отавити в выходы на митинг - после будете кончаті" - нікто з людей нічого не відповів і не рудився/.

Щоб відповідно "підготувати" зустрічі кандидатів з виборцями, більшовика переселили в даній місцевості, в якій мало відбулася така "свєто", сильні тиски, грабуючи пратому, що вдалося за ману чи хазні обстановки /с. Гермаківка, Мельн. р-ну/. Крім того, поодинокі гарнізони чи обсада районів тверели отороно кандидатів в депутата, зганяючи також відповідну кількість людей на таку "зустріч". Переважно, для того робила більшовики обсада на людей, бо аматорів на таку "импрезу" майже не було /18. I. 47. в деяких селках - Нарків, Уотечко, Нагірна - Товст. р-ну, більшовики владали людей, вивали їх на сани і під отрогам йшовим відвозили на місце "зустрічі"/.

Щоб не храни доплатувати підготовки до "заборів", обласні й республіканські управління поліційних органів вислала у поодинокі райони своїх делегатів, які слідували і кермували всіма акціями /прим. Скала-Под. р-н - в с. Туральче перебував алевсь час аж до скінчення "заборів" і кермував роботою цього участка обласной предстваннак міліції Любік/.

"Для забезпечення успішного переведення та більшої безпеки під час "заборів", більшовики кинули з днях 31. I. - 1. II., 2. II., 3. II. на кожний район відділи Чв з Чортківського артилерійського гарнізону, що обладені включно в солатів - москванів. Пересічно на кожний район було призначено від 150-250 солдатів. Чв відділи опільно в перебувають там же тут гарнізонам, потворили в кожному в сіл гарнізона чоловік від 8-18 більшовиків. Віймок становить Чорт. р-н, де в селі Колоніяна стояв відділ в числі 100 чоловік, а в с. Улашківці в числі 30 осіб. Разом в місцевому обсаде число озброєних більшовиків заносило 290-300 осіб у Зал. р-ні, а в Товст. р-ні до 400 осіб. В інших районах обсада майже подібно. До дня "заборів" було підготовано в кожному в районів групу "спеців" - числом до 30 осіб, злочених переважно в солдатів військ мв. Їхнім завданням було підганяти людей до "заборів".

Зараз в праоття гарнізонів на села послалася зі сторони більшовиків терор супроти населення та зміцніла переслідування народного руху. В тому часі більшовики організували щораз більше і частіше засіда в рїєнах місцях, робила перевірки хат чи дворах частин села, а також арештували там населення, переважно за співучасті в напій роботі, або арештували дівчат, що крають-ся./ Зал. р-н - за дні праоття гарнізонів в со.: Колоніяна, Завуляничі, Котівська, Заньків арештували около 30 осіб, а в інших районах було менше арештувати/. Тепер подібно, більш нагально і безоглядово

зганяли людей на мітинги. Добої, лайка, отаки вже тоді буденним явищем /прям. в с.Нарків, Товст.р-ну, під час угонення людей на мітинг злило їх побивала, як прям. Стахару Барвару, Стахару Катерину, Петруняк Махаїла, Ванничанко Параску й інших. Деяку кількість людей арештували, розбирали до сорочка та вантажили в арешті. Тут в холоді сиділи вони кілька годин/. Тепер вже і грабунки населення стали більш частими, бо загодовані червоноармійці крали все, що впадало з-під рук /в с.Ганківці, Товст.р-н, червоноармійці, знайшовши під час траусу кукурудзу в пухляках, йдучи дорогою, йшли її, говорячи при тому: "коби вже скорше закінчилися "вибори", а то тут прийдеться з голоду подохнути"/. Однаково, вони добре собі "раділи", про що свідчать грабунки у всіх селах /Зал.р-н - в селі Торська обрабували 5 господарств, забараччи тут великого роду свиня, в с.: Казана, Печарча вкрали і розбили 20 пнів па-сіки, в с.: Каларіюка, Смильків, Завукиці, Костиньняка обрабували 10 господарств/. Люди, що не хотіли дати їм їсти, вони побивали і харчі вимувували.

Щоб застрашити населення і змусити його до участі у "виборах", головно після наших акцій /розписання та розкращення листунок, листочок/, більшовики, а спеціально НКВД-исти чи команданти гарнізонів, що вже мали серед населення добрий "авторитет" катів та оураців, великими способами погрозували населенню прилюдно на мітингах /прям. Товст.р-н, в с.Путроманці участковий НКВД Камінський говорив: "ви хочете самотійної, ми вам дамо таку самотійну, що вам кити відхочеться...", або грозили: "коли люди не підуть до виборів, то все село переселимо, а людей вилеземо на Сибір". В с.Дорогичівка на нараді голів і секретарів с/рад намітан мід Ткачук сказав: "хто до виборів не піде, той вже забарачиться і виходить у дію до нас, до там вже перебудується". 7.II.47. в селі Нарків слідчий НКВД Галкін говорив: "вої обов'язково мусять господарств - хто не буде, в них держави розчитуватся. Це будуть найкращі вероги трудямого народу, це банальні. Іх чикає Сибір і тому на евакуація станції в Товстим стоїть для тамих два евадона загонів. Такого майно оканфіскуємо, а господарство знаємо%. Повісни випадки мали місце у кожному районі.

Внаслідок акцій більшовицьких поліційних органів ми мали перезд "виборам" ряд втрат, які опісля сильно підбилися на самій підготовці до "виборів". Найбільші втрати були в Товст.р-ні, де зпадо 12 стрільців і 2 підпільники, а двох було ранених. В Малья.р-ні впав рай. організаційний сл.п. "Лев". Серед місцевого населення було вбитим трьох хлопців.

Зі сторони більшовиків була дуже малі втрати, а в Товст. р-ні впав один, а двох ранених.

2. Поділ на виборчі дільниці.

Розстановою Ваконкому Тернопільської області Рада Депутатів Трудаших від 10.XII.1946 р. наш терен був поділений на 3 округні дільниці:

- Товстенська виборча округа # 335, в склад якої входили р-ни: Золото-Потіцький р-н і Товстенський р-н, Товстенський р-н, постановою в дня 23.XII.46. був поділений на 26 виборчих дільниць. Членами цих дільниць були ті самі люди, що минулого року. Кандидатом в депутата був висунутий днє 5.I.47. Голів Василь Константинович, зав.обл.до Тернопільської області.

- Чортківська виборча округа # 336, в склад якої входили р-ни: Білобжичський р-н, Чортківський р-н, Скала-Подільський р-н. Чортківський р-н був поділений на 34 виборчих дільниць. Скала-Подільський р-н на 21 виборчу дільницю. Кандидатом в депутата була висунула Катерина Антонівна Петренко, учителька СШ міста Чорткова.

- Борщівська виборча округа № 333, в склад якої входили р-ни: Борщівський р-н, Мельниця-Подільський р-н, Заліщицький р-н. Борщівський р-н поділений був на 25 виборчих дільниць, Мельниця-Подільський /немає даних/, Заліщицький р-н на 28 виборчих дільниць. Кандидатом в депутата був висунутий Лисак Іван Васильович, голова колгоспу імени Хрушова м. Борщова, кандидат в партію.

В склад прохідних виборчих округ, а також і виборчих дільниць входили переважно більшовицькі урядовці, а також члени партії. Вони-то, спільно з партійними організаціями та адміністраціями, урядували ряд зборів, на яких віддавали кандидатів в депутата та урядували мітинги і зустрічі виборців з кандидатами, переважно по 3 на район, в чого дві такі зустрічі на селах, а по одній в рай.центрах.

Треба тут підмітити не дуже вдалий підбір партією "кандидатів" в депутата, що у великій мірі причинилося до погіршення перебігу й успіху "виборів", адже ці ж "кандидати" стали предметом насміхів і обговорювань. Така особа, як "кандидат" Лисак Іван Васильович, родом з Королівки, Борщ. р-ну, добре відома серед населення цієї виборчої округи. За польських часів був польським агентом та картограєм, обманником і профітовитом. Тому-то більшовиками доводилося нерідко почути від населення такі дотепи: прим. в с. Касперівці, Зал. р-ну, коли прикріпленій ст. хейт. Васілов опитав селянина Андрія Лука "де" м'яна, за кого він буде голосувати, цей прилюдно відповів: "... знаю, дуже добре знаю, цей владаря зиграв у мене всі гроші, які я одержав за продаж корова. Я за цього картограя голосувати не піду!". Така "слава" облетіла всі села і викликала вже відповідну реакцію.

Також прізвище "кандидата" Товстопольської округи Голай - дало притоку різного роду дотепів та відповідної реакції. Прим. в селі Голошанці, Товст. р-ну, Романок Ірена запитала більшовицьку на мітингу: "як це, кандидат голый? Це смішно! Як він працює між людьми, коли він голый?" Більшовик відповів: "це його фамилія Голай", жінка дальше запитала: "як-то, його ціла фамилія гола?" Це стало також причиною відраженія самим населенням в селі Бутроминці клич: "на голого - голі картка!", в чого багато таких "білетенів" полетіло до більшовицьких упр. Це прізвище дало можливість населенню виправдувати після свого негативного ставлення до голосування. В с. Голошанці селянин Криць не хотів голосувати, а сказав до більшовиків: "на голого не буду голосувати, бо я їтак сам голый і басий". В с. Ласівці під час голосування одна стара жінка, зчаркуючи білетень, говорила до більшовиків: "ми не хочемо голосувати на голого, а хочемо голосувати на збраного".

Кандидат Катерина Петренко аж не мала таких "пракмет", вглядно, вона не була спопуляризована. Вона тільки використовувала під час поїздок на "зустрічі", щоб там добре обкертися /в Скалі-Подільській лікарня в тій справі/.

3. Більшовицька пропаганда.

Підготозляючись до "виборів", більшовики присвятили велику увагу пропагандивній роботі, зміцнюючи її з наближенням "виборів" пораз селами. Ця пропаганда спеціально скрінтовалась і ставала більш наочною і отвертою в тих місцевостях, де засідання білми отверто розгортали як де краще була розгорнута наша протидія.

До пропагандивної роботи включився зрештє антиподвійних районів, в тому числі не тільки члени парткомів, адміністрації, але також і поліційних органів. Часто також на різних мітингах та лекціях виступали й пооданокі представники в області чи ЦК партії. В першу чергу більшовицька пропаганда використовувалась підготовчі роботи до "виборів", брав участь у зборах голів округ, а також сильно ведено пошлану пропагандивну роботу при

зборах, на яких надвигано кандидатуру, на всяких нарадах та мі-
 тінгах. Треба додати, що до "зборів" відбулася нарада всіх ор-
 ганізацій, підприємств, великопідприємств, а також збори в на-
 селеннях всіх сіл, на яких надвигано "кандидатів". В першу чер-
 гу був заарештований кандидат "першої кандидатури" - Сталін, опісля Мо-
 лотов, Хрущов, з згодом означені "кандидат" даної округи. Таке
 заарештування "кандидатів" мало старий, склепанний спосіб: на зору-
 чення партійного хтось із дубини надвигав "звого" кандидата, щоб
 то злиде згаданіх - решта присутніх прийняла цю кандидатуру "за-
 голосовно". "Асом така "надвигання кандидатів" мало потішний ха-
 рактер /в с. Туралече, Скала-Под. р-ну, громадянка Марія Царук зі
 страху надвигнула замість Сталіна "кандидатом" тов. Дзюбу - міс-
 цевий зав. клубу - з цих праць забушив загальний сміх і голові
 Максимому Миралову з тяжким грудом вдалося виправити цю помилку/
 Мітінга, які були у великій кількості уряджувані у кожному з
 сіл, мали не духа то високий рівень. Часто-густо дедки в "орато-
 рій" обмигувалися до всякого роду погроз, або прохали з боку
 населення, щоб воно пішло така до "зборів" і проголосувало за
 "рідних кандидатів". Янді знова з погроз на населення переходили
 до вигуків у нашу сторону, викалюючи не слухати тих "бандитів",
 які "нам нічого не роблять, а тільки зводять на вас, на село,
 біду" /в с. Золотко, с. Більче В., Борд. р-н/.

На посадкових зборах, чи мітінгах порушувало переважно такі
 теми: - нова сталінська п'ятирічка і її досягнення тепер і в май-
 бутньому;

- сталінська конституція - найдемократичніша конституція
 в світі /спеціально обговорювано права радянського громадянина/;
- докоження про "збори";
- Радянська Україна - найідеальніша частина великого й могут-
 ного СССР;

- вилли до участі у голосуванні за виставленого "кандида-
 та" тут нащотіва розказувало його біографія.

Після кінця зборів чи мітінгів відчитувало "звернення ЦК КПУ/б/У"
 або відчитувало резолюції, прийняті присутніми.

На зборах голів с/рад, професійних організацій, підприємств,
 чи Комсомолу чи агітаторів викалювано до яконайбільш активного
 вклячення до підготовки та переведення "зборів". Для агітато-
 рів, яках виклікала кожна місцевість, місцевий парткабінет уря-
 джував лекції або семінари в самому районі чи в кількох місце-
 востях району і тут відчитувало такі звичії: Боротьба партії
 більшовиків за перетворення нашої країни в перелову, могутню дер-
 жаву, Українсько-німецькі націоналісти на службі Німеччини, Ве-
 лика соціалістична революція, державний устрій Радянсь-
 кого Союзу, Соціалістичне будівництво Західних і Закарпатської
 областей УРСР, Міжнародний огляд. Подібні брошури одержували по
 кілька штук всі агітатори, і

Найбільше уряджували більшовиків мітінгів. Вони відбувалися
 по кілька або кількадесять разів у дедких селах /прим. в сс. Глу-
 бічку і Висічка було за час підготовки до "зборів" по 20 мітін-
 гів - Борд. р-н/. Загально в районах, не зчислюючи районів, де
 відбулося від 61 мітінг /Зал. р-н/ до 120 /Борд. р-н/. В'ювет.
 р-ні відбулося 113 мітінгів, з партійною участю 19 людей на кон-
 лому. Треба тут додати, що всі ці мітінги не мали найвищого уо-
 питу, а дедка кількістю людей /найбільше 60/ сходилося, звичай-
 но по довгому роженні більшовиків, духа часто серед погроз, тла-
 ного побиття /спеціально в'ювет. р-ні/. Була згода, де більшо-
 вики, побувши кілька днів в селі, не могли склякати людей і в
 там забаралися до району. Звичайно населення йшло на мітінги до-
 перва тоді, коли його гнали під штурмом, в супроводі хаяк і бля-
 х, але так скоро розбігалось, /прим. с. Торське, Зал. р-ну, упо-
 вований Іванів, просядіати два дні, не міг склякати людей на
 мітінг, аж доперва третього дня - 30. I. 47. за допомогою більшо-

жаків, отримав під час Богослуження церкву і забрав звідти людей під конвоем до клубу. Бачучи таку "охоту", він вже тоді говорив, погрожуючи: "коли так не захочете піти до виборів, то я вам вже сьогодні ввечері, що можете судити суцарі, бо підете пасти білі мавки". В с. Іване Зол. цього ж р-ну, уповноваженому Доценкові не тільки не вдалося 4. I. 47. окликати людей на мітинг, але й не слухати таких відповідей селян: "я хочу їсти, а не мітингу". В селі Дупласька арештували Тарасевич Вікту і Травниш Анну за те, що вона не хотіла йти на мітинг - це не перешкождало записати уповноваженому Барторському в 30 осіб учасників ЗСО, на що він зняв і протокол. В с. Іванків, Скала-Под. р-ну, у повноваженому Аверіанову не вдалося зібрати на цілий день людей, тоді він під вечір шкверняв нагому, що через це село йшли люди з ярмарку з різних сіл, зберігав їх і почав говорити - люди, однак розійшлися. В с. Антонів, Чорт. р-ну, З. II. 47. більшовик Гонимі цілий день ходив на мітинг, але ніхто не зійшовся. В с. Мушанка, того ж р-ну, 13. I. 47, коли не вдалося уповноваженому окликати людей, - він написав протокол, в якому вказав 312 присутніх, в тям і від Іхав. Як вже було згадано майже у всіх селах Товст. р-ну люди згадали силою на мітинги, серед частих побоїв. Інші прикріплені, опротестуючи таке ставлення, заманували селян до с/рада обіцяючи пенячки зверху, а коли ті відійшли, робили з ними мітинг /Варшаківка, Мельн. р-н, Свядога, Чортк. р-н - 13. I. 47. Ласівці, Ілпівці, Товст. р-ну/.

У своїй пропагандній роботі, крім окорте згаданої програми, звертала багато уваги на відвернення кожного кудлау на населення. Звичайно переходила зі спокійної форми рєв'юшенів дової протипародною і "безціальною" нагою роботи до погроз, звертаючи їх так в нашу сторону, як і оборону населення, а, крім того, в р-нах Мельників-Іск., Борнізовському закінчувала всі свої мітинги чи збори висказом: "смерть українсько-німецьким націоналістам!" На мітингах пересказувала також слівця звертала вістря проти нас: Товст. р-н - с. Гутроманці - 30. I. 47. - "Як не одухайте бандитів, які вам сьогодні обіцяють, вони того не дочекають, їх вже не багато". 4. II. 47. говорив: "ми знаємо, що вам бандити не дозволять йти на вибори, що вам обіцяють сьогодні, але ми знаємо як і з вами поступити". О. Летичів - "поможіть нам відшукати тих бандитів" ми їх вжеємо, а тоді будемо мати, і ви, і ми, спокійно звільнемо вільним, щасливим життям. С. Кошалівці - 12. I. 47. "Нехай ніхто не слухає бандерівців, які зважають нашу роботу, бо їм вже не дозгий кінець. Вони зараз виходять у наймах англо-американських багатіїв. Від американських капіталістів вони одержують допомогу". С. Нарків - "Хай ніхто не слухає бандитів, бо їх вже нема багато, за один, або два роки ми їх всіх знайдемо. На всій території їх більше, а нас нема як 2 мільйони..." 7. II. 47. - "Хай ніхто бандитів не боїться і нехай їде спокійно голосувати, їх вже не багато. Тут в Наркові є лише чотирьох, а в інших селах це менше". Борн. р-н: с. Худаківці, 8. II. 47. "Тому два дні було звернення до вас, щоб ви не дили голосувати. Це роблять бандити, які не хочуть підпорядкуватися радянській владі. Ви не повинні слухати їх і вірити їм тому, щоб ми не потребували ходити за вами з гвинтівками в день виборів". Бершаківці: "Ми всі повинні піти до виборів, а хто не піде, того ми арештуємо і розстріляємо". Тут також, як і всюди, закликали населення до боротьби з нами, вказували, що те того значило таке "добро": село Др. Ілпів - заот. голова Раїванковому говорив "тоді б нам було добре, як б ми знайшли бандерівців, а ми з тому повинні нам допомогти. Ви можете, що ми забрали контингент і праїдамо на село Іста, якщо б не було бандерівців, то я праїжав би сам, зробив би збори і від Іхав би. Тому-то помалайте плахати бандерівців і кра-

Крім пропаганди жовим словом, дуже сильно була поширена під час підготовки до "зборів" запята пропаганда, яку або поширювали самі більшовики, або, як вже скропте сказано, поширювала їх олійська або міська адміністрація і всякого роду агента і сексоты.

Цього роду пропаганда поширювала не тільки всякого роду панікаровські чуток, з яких обіцявано скоре правуття великих гарнізонів на села, але ще й такі дезорієнтуючі чуток:

- "Не слухайте бандерівців, бо вони вас дурять. Цілий світ є сьогодні за Радянським Союзом. Радянський Союз є непереможний, то до чому тоді зробити горотка українців. Атомна бомба не є страшна для Радянського Союзу, який вже знає спосіб і проти неї. В світі вже тільки одявці є проти ССР. Бандерівців є дуже мало і їх скоро шоб'ють воіх" /Товст. р-н/.

- "Воіди на залізничних станціях є багато порожніх вагонів для тих, що не підуть голосувати - їх воіх завезуть на Забір. Хоч годують, хоч не годують, то Рад. Союз така буде" /Чорт. р-н/.

- "Всі білетени при виборах є позначені відповідними знаками і коли хто-небудь перецарне їх, то більшовики при підчислюванні голосів будуть знати хто це зробив" /Скала-Под. р-н/.

- "Більшовики вже почали ввозити воіх тих поляків, які не йшли в Польщі до голосування" /с. Машків, Зал. р-н - що чуток поширювали перебрані за голосуючих солдат в гарнізоні/.

Всі ці чуток мали досить велике вражаюче значення. Під їх впливом багато в населення пішло опісля до "зборів" /Скала-Под. р-н/, там знова, де вони були скоро побороені, щинав їх був менший і під нього тільки починала стракопути.

Сільські клуби були, в загальному, майже повсім недіяльні. Тільки декуди владося більшовикам, або місцевим комсомольцям уружувати їх /опеціально в Скала-Под. р-ні в со.: Лосич, Ланівці, де града вистави та опривлени забави/. Жодних лекцій, зборів чи подібних чоток конституції не переводжано. Цікавими були тільки клуби в райцентрах та в деяких містечках. Тут, крім вистав і забав, відбувалися вивчення та пояснення конституції та положення, однаково дуже рідко хто туди виходив і вони найменшої популярності не мали. В Залізничках була зорганізована брагада, яка в дніх 25. I. - 8. II. 47, відвідала чотирьма села, тут града вистави /"Пісня про Катерину", "Трафідіть у Лавонкова", "На перші гуки"/, а також було відчитувано доповіді про конституцію. Воі ці вистави не мали жодного успіху і відбувалися при порожніх овлях.

В кожній місцевості були зорганізовані до "зборів" десятківка та прикріплені до них агітатори. Майже кожний в агітаторів, будучи на лекціях чи семінарах, дістав короткі напямні свої роботи а також відповідну літературу /брошури, гнети, тощо/. Однаково, тільки деякі агітатори, навіть в райцентрах, вели свою роботу, і то тільки дозвобочо, під ватюком, обмежуючись до однах-двох зборів. На селах вони були майже недіяльні, хіба під опеціальним натиском і контролем перебудованих гарнізонів відбули подібно одні або две сходли. Жодна агітатори подавали фіктивні звіти, як також зророво брехали всякі газетні повідомлення про роботу подібних агітаторів.

Подібно досить сильно була поширена більшовиками пропаганда друкованим словом. Впряді тираж газет, як районських, так і обласних чи республіканських не збільшався і вони на своїх шпальтах поміщували вже від початку передзборчої кампанії всякі свідомження, звернення, затвердження складу дільничних комісій і т.п. Також поміщували світлина наглядатів в короткою їхньою автобіографією. Для агітаторів була випущена в кожній майже газеті частина "На допомогу агітаторові", в якій послідовно роз'яснювано переважно права і обов'язки радянського громадянина та про...

Бандерівці

дхувано їх. Крім того зроблено кілька закритих зборів і досить велику кількість індивідуальних чи групових стріч з населенням.

Серед нашого громадянства було розповсюджено у відповідній кількості такі листівки: "Українці", "Українські Робітники", "Громадяни України", "Народе України" /дві останні відомості розповсюджено тільки в Борщівському, Заліщицькому і Товстевському р-нах, до трьох інших дійшли за пізно. Вибито і розповсюджено в чотирьох районах /крім Товст. і Зал./ карикатуру Сталіна: "Перший кандидат в депутати", карикатуру Хрущова: "Видягаєм Хрущова в кандидата", "Від селян забрали". З другої сторони цих листочок були поміщені протязборчі кличі. Такі самі кличі, після з'ясування, були в дуже великій кількості вибиті на машині, а відтак розліплені у всіх місцевостях терену. Їх також розповсюджено безпосередньо на стінах будинків чи парканах. Особливо був вибитий і розповсюджений в деяких р-нах вірш "Т.зв. Демократичні Вибора".

Закриті збори було зроблено в Товст.р-ні /с.Свершківці - 3 рази/, в Чорт.р-ні /с.Мухавка - 2 рази, с.Дитонів - 1 раз, с.Славдова - 1 раз/. Дуже велику кількість стріч з населенням відбуто в кожному з р-нів /найбільше в Товст.р-ні/ і порушувалося на них такі самі теми, що й на закритих зборах, часто багато обшарніша, завдяки притому дискусії.

На всіх таких закритих зборах чи стрічках обговорювалося переважно такі теми:

- що таке конституція СРСР;
- збори в СРСР і в інших демократичних державах;
- наслідки більшовицької окупації;
- яке має бути наше ставлення до Т.зв. "зборів";
- значення ставлення українського населення до "зборів" у антитрітійому та міжнародному житті;
- заклик до повного бойкоту "зборів".

Крім того відчитувалося та пояснювалося відомості і популяризувалося кличі.

Беручи під увагу умовня праці, велику увагу приділено розповсюдженню серед населення шептаної пропаганди. Завдяки цьому вона-то поширилася в найдаальші закутки терену, а крім того, завдяки їй допомогло вдалося в більшій часті побороти ворожу.

У шептаної пропаганді поширювалося найбільше такі вірші:

- Готується всенародний бойкот "зборів", тому повинно до нього включитися все населення. Хто піде голосувати - той віддасть себе як зрадник, як ворог народу.

- У всіх країнах, які потрапили під більшовицьку окупацію, народи протиставляються більшовикам /останньою поляка/ і бойкотують їхні "збори". Тому світ дивиться на нас, як на поставників до "зборів". Хто піде голосувати - той хоче більшовицької влади, хоче голоду, злибу, тортур, вбивств, грабунків, насильства.

- "Збори" не є обов'язковими, а є добровільними. Населення не повинно боятися відповідальності, бо тим, що торік не пішли до "зборів" більшовики нічого не зробили - не зроблять проти нас нічого й тепер.

- У день "зборів" всякими способами старатися не бути дома, і тому: ховатися, виходити з сім'ї і т.п.

Внаслідок наших акцій ставлення українських мас ставало з кожним днем щораз більшовицьке й неуступчиве до більшовицьких "зборів". Наші відомості, кличі, карикатури переходили з рук до рук, населення їх з цікавістю читало, диспутувало над ними. Всі чутки, поширювані нашою шептаною пропагандою, знаходили вихід, майже, великий пошук і провикли в найдаальші закутки та до всіх громадян. Треба тут додати, що дуже помітним було це явище, що де була краде і сильніше розгорнута наша робота, там ставлення і настрої мас прибрала на собі, вони неуступчиво і апорто розради поміж собою, а часто і відповідали більшовикам, що на "за-

бори" не підуть цілковато, або підуть тільки під штакон /найомд-
ніше це змалювалося в Товст. р-ні/. "За що підемо голосувати - го-
ворили хтось - за голод, за Сибір, чи за те, що не маємо спокою
в цію голодом". У відворотності, у тих околицях, які були слаб-
ше охоплені нашим рухом, впливом, до того ще сильно стероризоване
більшовиками та охоплене їхньою агентурою - там настрої населен-
ня були не-стійкі, а перед самими "виборами" вони подавали ціл-
ковато в депресію. Тут можна було почути такі вислова: "що ми
бідні зробимо - мусимо йти голосувати".

Велику перешкоду у веденні нашої роботи створювала самі обста-
вини, що часто-густо не давала можливості порушуватися /сніг, мі-
сячні ночі в постійні засідки/, а також деякі втрати в людях /упа-
док рай. орг. Мельн. р-ну с.п. "Леса"/.

5. Настрої і ставлення українського на-
селення до "виборів".

Про настрої українських мас вже свідчать деякі, попередньо пе-
ведені факти, як прим. участь населення в мітингах, реакція під-
час них, запати, валадоування своєї нещасті на зовнього роду
кличках та плакатах. З цих самі праць треба в місця зазначити, що
цілість наших мас поставалася окрайньо ворожо до "виборів" і ко-
ли б були краді обставини до їх перерадження, а спеціально зменше-
ний більшовицький терор, чи при його цілковатій відсутності, біль-
шовики мали б не фальшиво і підло подання 99,9% голосів, але вже
правдиво той же процент бойкотувачих їхні навіданні підлі і насиль-
ні "вибори" в селі.

Стан, який мав місце перед "виборами", а опісля частинна
участь населення у "виборках", виниклих через кількітний, послідо-
вий більшовицький терор, великі втрати, застрашення і брак в ле-
гальній свідомого й енергійного актеру, який бмів бв спіддіяти
зі своїм революційним підпідлим та легально поширювати його нап-
рямні. Воєстка наші маси сильно протиставлялося більшовицькій бра-
ні і часто сміливо говорало про це їм в очі. Прим. на мітингу
в с.Гармаківка, Мельн. р-ну 1.І.47. Сами в селі, наслухавшись ви-
хвалювання більшовицької демократії, сказав: "Якщо у вас так доб-
ра, то чому в-ва збуваються приходять до нас люди за хуком хліба".
На запат уповноваженого Влодзія з с.Гуштанка, Скала-Под. р-ну,
за кого піде голосувати, відушок лина відповіла: "За хліб, бо хо-
чу їсти". У Бордівській виборчій окрузі населення дуже протистав-
лялося та бойкотувало взуунутого Ласака, говорлячи: "Ми не взуоу-
ла його в каждасть, то й голосувати за нього не підемо, бо цей
обманник буде старатися взуоувати на наших селах колгоспи та за-
кріпати нас пра них". Подібно, в с.Чваняч, Зал. р-ну, на запат
прокурора Сутка Сторожук лина відповіла: "Я голосувати не піду, бо
мені голосування не в голоді. Я бодку цілим диям гатюда, бо не
маю ніщо їсти, ні чим запалити". В Товст. р-ніго само населення від-
двигнуло кляч: "на голого - годі партія", по дало опісля вислід
у "виборках". В інших селах /с.Нагірня/ населення валило, що до
"виборів" не піде і буде ховатися. В с.Марків Львівської Залір, не
двлячесь на побой, говорив до більшовиків: "Голого, застріль ме-
не, а на мітинг не піду", з чого більшовики мусіла взяти його за
рука і ноги, кинути на сани, а опісля так везети до клубу. Вождь
населення валило більшовикам: "Ми вже не за голого, а за зора-
ного хотіли бв голосувати". В ряді сіль цього району досить одвер-
то протиставлялося більшовикам і оілюшка інтелігенція.

Деякого більшого застрашення викликав прахід гарнізонів на се-
ла. Тут також більшовики почали поширювати чуток з обіцяванням
строгой відповідальності за бойкот "виборів" і під їх вплив попа-
но населення гірше більш застрашене і стероризоване /спеціально
Скала-Под. р-н/. Тепер серед населення можна було почути, а спе-

Ціально серед слабощих, а тому часлі арештованих і загрожених людей, що вже покотували більшовицького "добра": "якщо ми не підемо до виборів, то над усіх після того завезуть на Сабір, арештують", або: "що ми тепер зробимо, коли з кожне село наїхало тільки голод, які під знаком така повезуть нас до виборів. Ми безборонні, ми не маємо сили опертися". В Товст.р-ні і в селах, сільно охоплених ще нашим рухом, постава нас була дальше така крайньо ворожа і неуступчива.

II. Перебіг "виборів".

1. Загальний огляд.

Як вже видно з попередньо наведених наших фактів, доз дня "виборів" більшовики добре праготувалися і отримали вже завдалегідь забезпечити себе перед éventуальними несподіванками: бойкотом виборів. На сам день переизаєнення "виборів" кожний партпривіплений, районовий активіст, нкад-вот, чи начальнак гарнізону був докладно ознайомлений в розроблених інструкціях поступування у всіх випадках, які б вийшли на місце. Це стало замітне тому, що на цілому терені більшовики поступали однаково, зглядно, в міру потреба.

У ніч з 3-го на 9-го лютого 1947 р. було варлякане строге поготівля всіх гарнізонів та обсада над і мб. Тоді-то в райцентрах та в місцевостях краде наших охоплених воєніч жовми окріплені патрולי, а жовми інде були окріплені стійка.

До 3-го II.47., або і того самого дня до кожної виборчої ділянки, крім всякого роду уповноважень, які входили в склад виборчих комісії, прабули представники партії, над, мб в районів або з області, числом від 3-ох до 6 осіб і були присутніми у виборчих приміщеннях цілий час аж до скінчення "виборів". Вона-то, крім привіпленого тут гарнізону, творили охорону та слідкували за цілим перебігом "виборів". З цих прачки, в райцентрах та в області звільня в різні місцевості та села воєні активісти та члена поліційних органів, валившись в райони тільки деякого в нивазах працівників.

Вже 3. II.47. вечером до приміщення виборчої ділянки скликали воєні виборчу комісію, голів с/рад та деолтників, а також декуда, для більшої безпеки, більшовики понагаганяли туди ще людей в поблизнах хат чи зловлених на вулиці /с.Синьків, Зал.р-ну і ін/. В цьому приміщенні декуда було зорганізовано буфет спеціально в райцентрах/ і майже всюду була музика, яка грала до рзпочатку "виборів" і в час їх переизаєнення. Щоправда, в ніч 9-го на 9-го лютого 1947. більшовики проводили більше серед страху і постріпної паніки, а гуляння і забави мали місце тільки декуда. Після 12 год. ночі вже в деяких місцевостях більшовики посылали деолтників та червоноарміяців по селі, щоб ті будили людей і готовилися до "радісного дня", або згайляли їх просто під виборчу ділянку, щоб там "терпеливо" на морозі чкакали початку голосування. Деякі, більш поінформовані чи помолові нкад-вот, стукаючи у вікно, загукували: "скарей до виборів - ти дожен быть первым, ты дожен получить премию". Однаково, під виборчі приміщення окудали тільки деякі люди, більш застрашені, і то в райцентрах.

До початку "виборів" до 4-ої год. - 6-ої за моск./ воєні привіплені чи нкад-воті попідаивували заолена від виборчих кабін /в с.Попівці, Товст.р-ну, виборчих кабін не було зовсім так, що сидячим біля урні, чи в приміщенні "виборів" було докладно видно, до робляться в кабінках. Коли деякі члена виборчих комісії протривалилися тому, більшовики збували це мовчанням, або говорали: "папуя свою голову - кабінки муоть бути відчнені"/с.Попівці, Борн. р-н/. Деяке на рілуче протривання виборчої ко-

місії /с.Гутромиці, Товст.р-ну/ більшовики мусіли уступати і кабіна знова закрита. Однаково, це був заїмок - всюди кабіна була відкритими, а що то побудовані з такого матеріалі, що крізь нього було видно, що робиться за їхньою стінкою.

"Вибора" розпочався переважно в 4-ій годині рано - 6-ти за моск. часом, але декуди вона розпочався на годину, чи навіть більше, скорше /в со.: Амелева, Летяче, Товст.р-ну початок о год. 5-ій за моск. часом./ Сперду голосували більшовики, які були тут присутні як охорона, чи члени гарнізону, а опісля голосували виборчі комісія та "актив" села - голова с/рад і десятник. Пра-цьому ще змістя в деяких селах цей же актив і комісії влязла опрота і або не хотіли голосувати цілковито, або ніхто не хотів голосувати першим. В цих пра-цях присутні тут інка-вста вимушували погрозами та ставили людей в чергу і так послідовно проголосували /со.: Сивькіс і Колодубка, Зал.р-ну/. Зарез після тако-го проголосування цих же десятників і годів с/рад послали зга-няти людей до голосування, однаково багато з них, пішовши доде-му, не виконували свого обов'язку, а полягали опати.

"Для того, щоб надати "виборам" більше авторитетного значення, більшовики зганяли до виборчих урн в першу чергу найбільш поваж-них людей даної місцевості з-посеред інтелігенції та господарів, або прикидали сідь найстарших дідусів чи бабусь. Ці, звичайно, не хотіли зовсім йти голосувати і, як прим., до тотарої хінки Ксусько Марія в с.Тороське, Зал. р-ну, більшовики послали чота-ра разь десятників, одначе, коли вона відмовлялася дельше йти го-лосувати, прийшли сідь солдатів і силом забрали її до виборчої дільниці та змушували першою проголосувати.

Зарез зраня, після початку голосування, дуже рідко хто має йшов до голосування, і тільки в тих місцевостях, де більшовики почали змістя озв'язно зганяти, або в райцентрах, щодо голосувачих до 10-ої год. ранку було більше. Перважно, саме в цей час люди, гонені більшовиками і десятниками, йшли голосувати, а майже у всіх селах Товст.р-ну голосувати почала донерва після озв'язно-го гонення, кою подулня.

Заборні, яких доводилось перебути в місця виборчої дільниці, одержавши бюлетень і по міланаченні їх у вигляду, була зарез опр-модувані до урн. Це робили присутні тут інка-вста, чи солдатів з гарнізону, які, влязши виборця за плечі, підводили до урн і говорили: "кладіть скоро тут і йдіть опідати" /с.Тороське, Зал. р-ну/, в інших місцевостях це роблено подібно. Коли знова деякий виборець, одержавши бюлетень, вагався, чому кабіни відкраті, - не одержував на це відповіді. В інших знова випадках, коли такі силом ввійшов до кабіна, не знах-ва там опідати, який міг би зчеркнути бюлетень, бо всі вона були положені, або позаманані в них риваки - тут також він міг почути від прикріпленого чи інка-вста: "ондіт падох мавать" /с.Германівка, Зал.р-ну - майд-вот Ніколаєв/, і змістя йому котраєсь говорав: "це не тут, а там урна". Так супроводжували виборчих і найтяжчий виборець хоч-не-хоч, кладав бюлетеня та закладав. Коли дехто така зчеркнув бюлетень, як це прим. робила Шилрчук Марія в с.Тороське, Зал.р-ну, яка влязла така до кабіна і позаченні опідатем зчеркнула бюлетень, пра нахо-ді в кабіна підійшов до неї ст.лейтн. Скуланов та тягнув її до сусідньої кімнати, щоб там розправився з нею. Тільки її крак та присутність великої кількості людей перекрило йому в тому. Крім того, всіх, хто йшов до кабіна, більшовики супроводжували загуб-ками, а також демонстративно соої залповувала. Закоростати кабі-на населення могло тільки там, де більшовики мали більше клопоту з гоненням людей і не могли добре доглядувати порядку у вибор-чому приміщенні, або там, де вона, віршица у свій застралюючий авторитет, думали, що населення не закоростатє майдвості проти-ствалення, зчеркучи бюлетені в кабінах /Цаганя, Скала-Пол. р-н,

де був присутнім під час "зборів" голова району і начальник мрц/Подібно, через неогляд, або в час обідів, коли присутні тут жиди-юди пішли з заборного приміщення, вчарувано також бюлетені. У всіх інших випадках наше громадство злядало свій опротав, кидати до урн часті картки, подібні до бюлетенів/спеціально в Товст.р-ні, а найбільше в с.Путроминцях/, або зако-ростовуючи вмішання, ховало бюлетені, чи кидало до урн наші книжки, доточки, чи якісь свої малюнки і написи.

Найбільше свій опротав наказувало населення, бойкотуючи "збори" цілковито, або отягавчись від голосування. Щоб це побо-рота, більшовики йшли на різні штуки і наслідства. Вони, зако-ростовуючи загальні настанови в хрощах, пускали серед населення чутку, що кожному заборцю дають після проголошення 2 бухан-ці хліба /с.Ніра, Мельн.р-ну/. Після того, коли ланомі йшли на загальні президі проголосувати, чекали на слово "наказаність", на-мідявся в них. В с.Ганківці, Товст.р-ну, для кожного в заборці/а при урні крамар видавав по 1/2 шлядика якогось вару /ніба сала, одну кістку цукру, і коробку сірників, але за це заборця пла-тав 14 крб. В с.Бересток, цього ж р-ну, крамар, подібно, на на-каз більшовиків, давав кожному заборцю даром и лані варобл, за що опісля заплатив сам 1,500 крб. В с.Ласівці роздавав поміж стараків, які прийшли голосувати, задушно булочки, які надік кра-мар в одержанях даром від більшовиків 15 кг мука. В багатьох ме-шах заборчих ділянках була по своїй принамі-буфети, які переваж-но більшовики організували через грабунок населення /с.Олександр-ці, Борн.р-ну, участковий жид Кедведьов зрабував до такого бу-фету хліб і булочки, ланці, продаючи відтак ці речі за гроші.

Коли навіть така "благість" не прятала заборців до голосу-вання, більшовики почали просто серед погроз, побоїв, настанов і стріляв гоняти селян та гоняти до "зборів". Це спеціально ма-ло місце тоді, коли до голосування ніхто не йшов майже до поді-ля /найбільше в Товст.р-ні/, де крім трьох сіл: Бураківка, Ро-манівка і Ласовець в жодному іншому, а навіть і в районі на-селення не було добровільно до "зборів", а також і під вечір /с.Колонорівка, Зал.р-ну/. Вони тут на "збори" зганяли більшо-вики, узброєні в кріса та автомати, готові до стрілу, чи стріля-ючи за зіткненнями. Таке гонення мало місце у всіх краях селян р-нів, крім Скала-Дол. р-ну, де ланці пішли до "зборів" гонені тільки десятниками. Тільки в районі і містечках до "зборів" не гоняли нікого ані жиди, а подібно гоняли їх десятники.

Таке насильне гонення до "зборів" відбувалося в різну пору дня і дуже часто його перевозили спеціальні автомові відділи, які вже були приготовані ще вкоре в кожному в р-ні. Для короткої характеристика досить згадати, щом, Товст.р-н, с.Путроминці - більшовики, гонячи жидів, били їх і птовляли правдива. С.Ле-тяче - більшовики отримали під хатами, а навіть у хатах так, що не йшли голосувати, а також, ведучи їх опісля, били в навалі. С.Матіївці - у всіх так, що не йшли до "зборів", розбивали і ко-мари вікна та двері, ривали нащали у хаті зоа, що їм послало під руку, б'ючи прагому жидів, яких опісля гонили до заборчого приміщення. С.Слобідка - більшовики гонили жидів і били правди-лама, а отримували когось, що ніс воду, чи дітинця в молоко, від-бирала від них це, наслідствами жидів в них зоа на зем-лю і таких обдерганих відставляли до заборчої ділянки. С.Сад-ки - Стасюкові Костеві підчас гонення до "зборів" вломив руку. С.Умелева - за Павліном Обарчук, коли та не хотіла йти до "за-борів" більшовики отримали. С.Звержинці - нач.мш Кіндратов хотів Головицького Богдана задушити, а його жінку побив тяжко і так пігнав на "збори". С.Кослівці - більшовики підчас го-нення побива тяжко кількох жидів. В с.Колонорівка, Зал.р-ну нач. мрц Залевські та інші жиди-юди били жидів, гонячи їх до "зборів".

В цьому році більше таких яскравих випадків не було. В Чорт. р-ні - с. Антонів, для більшого респекту у громаді та встрашених мешканців, вимовила через голову 40 фів і загрозила, що хто не підче голосувати, того вивезуть зараз на Сибір. В с. Буньганівка, під час гонення людей майже капітан Бурачок застрелив дівчину Понцешу Марію. Більшу форму мало гонення людей в с. Глубицьон, Борщ. р-ну, де стягнені гарнізони гонили послідовно людей, бо їм їх притому.

Для того, щоб ще більше змусити виборців до голосування, більшовики у тих селах, де спеціально люди отягалися від участі у "виборах", ходили по селі з урною і тут змушували людей кидати голоси /це у тих, яких адався більшовиком застати/, або це робила більшовицька сім'я, не застали голосувати жовна, чи при їхній відсутності. Найбільше люди, пообіцявши така купало-урну, втікали, а декуди просто відмовлялися голосувати; с. Горобівці, Товст. р-ну - тут люди послідовно говорили до більшовиків, що прийшла ї десятишкама: " ми голосувати не будемо, як вибрали наш хліб, ми їсти хочемо," а господар Криль сказав: "про мене, князь того /билетень/ хоч з кухню". Більшовицька цим цілковито не зракувався, а голоси кидали в урну самі. У хатях, що були позаміжками, відчувалися відповіді кількості билетенів, кидали по-бібно самі. В с. Ілліці, Товст. р-ну, більшовицька, ходячи з урною, відчувалися під хатами відповіді чого билетенів та кидали їх в урну. В інших випадках зганяли до одної хати більше людей і змушували їх там кидати билетені, або самі кидали. В с. Нізра, Мельн. р-н, більшовицька, парадлячи в урну, давала кожному стрічком билетень, без огляду чи він проголосовав, чи ні, і говорила: "кидай в урну". В с. Горохова, Мельн. р-ну, коли місцеві омангедика відмовились голосувати, провокатор Кубей Биктор, що є працівником м.б, пообіцав їм до урни чиялонкі рух. В с. Торське, Вал. р-н, більшовицька, правлюючи з урною, вистав жінку Рабчук Параску яка замішала, але в тут дав собі руку, доторкнувся билетеня її руку, кинув його влітак в урну. Цілину ініціативу вилучили деякі парт-привіренні в селах Зал. р-ну, що авалися "ходячу урну" - десятишкама, яким дали билетені до правої кишені, а додали до хати, щоб там люди, голосувати, кидали билетені до лівої кишені.

У всіх інших випадках, коли більшовицькам не вдавалося довести голосування до порядку, лезли люди на вулиці, безоглядно, чи вони голосували, чи ні, транспортували їх до приміщення виборчої дільниці і тут вже без відмічування у виборчих списках, кидали влітак билетені в урну. В цих же прачих деякі в громаді: теперішнього СРСР мали вагаду, /як відає в світі/, проголосувати по кілька разів, /с. Бабичі, Борщ. р-ну/. Також у селах, де люди не хотіли йти до "виборів", більшовицька пославла десятишкама в листок або в картках, щоб на них люди підписувалися, що не хочуть брати участі у "виборах" /Товст. р-н/. В с. Маркіз, цього ж району, слідчий м.б Гелзіт взяв свою ініціативу в той спосіб, що зарядив відібрати від неголосувалих виборців пошілка, а влітак на підставі їх голосувала більшовицька.

"Вибора" в посадиноків мільняцях кінчалися в різному часі. Перейсно найбільше вони кінчалися на селах год. 12, 12-а полов., місцевим часом. Декуди, однак, кінчалися вони дуже рано, як пр. в сс.: Мельнік та Діланце, Мельн. р-ну але закінчилися о годині 10-12 рано. Найбільше закінчилися "вибора" в с. Губарка, Борщ. р-ну, о год. 22-12, на місцевим часом. Об забезпечення с.б. 100-процентова проголосовання, більшовицькі привіренні люди, або самі додали бракуватих голосів, відчувалися відповідну кількості, чи давали кидали їх червоноармієцям, або всім людям, які посила під руку. Прям. в Товст. р-ні додали більшовицька в селях: Пугричанці - 70 билетенів, Дорогачівка - 26, Комаліці - 28, Хмелова - 48, Сваршівці - 127, Маркіз - 130, Садка - 130, Іллі-

311
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500

голосув.
% 10
голосув./т.
% 75
не залуч
% 15
% 100

ні - 42. Найбільше голосів довів більшовик в с. Глубічок, Борш. р-ну, - 652 бюлетені - більше половини, що мав проголосувати. Часто-густо гонені люди до "зборів", прийшли до виборчої дільниці, довідавшись, що урни вні виборчої комісії та бильшовиків вже тут нема, а також, що вона вже проголосувала,...

Тоді була доперва 10-а чи 12-а год. дня. Через такі "шадкі голосування", вглядно через влак математиків, яких бильшовиків вислала на села, переважно по переписуванняні голосів в районі вказалося їх забагато, порівнюючи з числом голосуючих зі списку. Прям. Борш. р-н, с. Глубічок мало 3 голоса надважка, Бабинці 29 голосів, Худаківці 5 голосів, Ілківці 51 голосів надважка і т.д. Це, однак, не перевищувало бильшовикам пояснати, що ця надважка вказала через голосування людей зі складу /яких на ділі не було/, або, що комісія не була зачеркнена, чи інше.

На закінчення характеристики цього бильшовицького "вертепу" треба ще додати, що підшоловання голосів відбувалося в районі, і враз після таких проголосовань бильшовиків забрала зі собою урну і виборчу комісію та відходила до району. Це декуди заглядало так: поперед у найкращих кірсах із штиками йшли бильшовиків, за ними їхали самі, на яких оточила червона урна з бюлетенями. За урною, у назелкій віддалі йшли члени виборчої комісії. Лісові люди, стріляючи цей похід, погракували за ними: "гей, а накрайте хоть урну, бо вона мов труна заглядає, а за йдете, як за мерцем".

Ще під час підшоловання голосів бильшовиків не забули направити собі дальше процент голосів. Коли під час перегляду бюлетенів помічено багато перечеркнених голосів, то їх бильшовиків зміцля вказала за земні, важили навіть вказали 4 цілковито покертах бюлетенів зі с. Буларка, Борш. р-ну. Тут перший секретар партії Терещанко дав таке пояснення: "це перечеркнуті ті, що завагають кандидатів, а не самі кандидатів". Подібно справився перший секретар партії Товст. р-ну: "бюлетені є важні. Люди не знають, що робота мають. Вони думають, що то справді треба кресляти бюлетені, тому й кресляли їх, але вони є така важні".

2. Як проходила "зборів" в поданних місцевостях терену.

Щоб краще уявляти процес "зборів", подаємо опис їх проведення в деяких селах поданоих районів:

Товстенький район.

В цьому районі населення найбільше протестувалося "зборам" і всі майже 21 село, крім 8-ох: Бураківка, Рожанівка і Ласівці, не пішли до "зборів" добровільно, а тільки після гонення бильшовиків, під побиттям, вагошенням з хата і т.п. В цьому районі навіть населення райцентру бойкотувало "зборів".

С. Нирків.

Вечором 8. II. 47. до призначення виборчої дільниці бильшовиків закликали всіх членів виборчої комісії, десятників і працівників сільської адміністрації. Всім їм назвали заночувати при урні. "Зборів" розпочався ще далеко до дня. Наперед проголосувала члени виборчої комісії в десятників, потім їх всіх повішено, щоб оканчала дивей тин, щоб до 10-ої год. рано голосування окінчалось. Це, однаково, нічого не помічало, бо люди десятників не служили і до "зборів" не йшли. За десятниками пішли вказати люди в село самі бильшовиків. Вони почали селом вганяти селян, б'ючи їх, називаючи воєно і стріляючи на пострах у воздух. За цей перший

раз вігнали 70 людей і вона проголосувала, однакovo дальше ніхто не йшов до "зборів". Тоді більшовик пішов знову в село, галюючи за хатами по хатах, б'ючи їх, штовхаючи та стріляючи за стілками. Переполохані люди доперва о год. 14-ій попол. почали бігти сходати до "зборів". Довганик Василь, який відмовився йти на "збори," більшовик арештували, але до 15-ої год. попол. не проголосувала ще навіть половина людей; тоді більшовик пішов ще раз в село і почав відвертати від людей посвідки. На підставі цих посвідок самі більшовики видали бюлетені до зборчих урн. Коли голова зборчої комісії запитав уповноваженого району слідчого Моб Галкіна, чи ці бюлетені будуть важкі, він відповів: "конечно це будуть важкі". Прокопа Василь загнали до голосування боюого, це сама зробила з його рванюю, крім того ходила кілька разів від хати до хати і записувала, хто не голосував, на кінець забрали урну та пішли з нею по хатах. Деяка кількість людей була арештована та сиділа в павицях до самого вечора. Тут треба додати, що кабінки були розслонені і під постійною обсервацією більшовиків. Коли, прам., Довганик Василь зайшов у кабінку і почав праглядатися бюлетені, більшовик звертає: "ти чого, блядь, туди заход, красліть іні что" та записав собі його прізвище. Багато людей викрадало бюлетені, або кидали до урни шкоти картки, або втікала без голосування до дому. Один західник одержав бюлетень помер. Це побачив один більшовик і хотів його бити, але здержався, бо в приміщенні було багато людей, і тільки записав собі його прізвище. Під кінець голосування замказалося, що бракує 180 голосів. Іх казали зборчій комісії, зачеркнути та самі канули таку кількість до урни. "Збори" закінчилися о год. 17-ій.

С. С. Д. Д. Д.
9. II. 47. Около год. 8-ої рано більшовик з місцевого гарнізону зустріли вгороду дві білі ракети, цим дали знак, щоб люди готувалися до "зборів". Після цього розпочалося голосування і тут зразу проголосували члени зборчої комісії, десятники і агітатора, до 12-ої год. покуда ніхто з населення не голосував, хоч по селі ще по кілька разів ходили десятники. Вслідом за голосуванням розійшлися більшовики з місцевого гарнізону і вони, залюдячи до хат, силою заганяли людей, б'ючи при тому немилосердно, прікладаючи від криків. Станкові Козьві вломив під час того руку. Багато з людей, підверілах більшовикам, було привезене до зборчої урни під стілами і вони муляли проголосувати. Однакovo, не всі люди голосували, багато з них зачеркували бюлетені, або крали їх, чи замість того видавали білі картки, чи інші дерла такі бюлетені і розкидали по дорогах. Згідно з переказами людей дуже багато бюлетенів було позчеркуваних і помертих, але більшовики їх узнали за добрі. Із числа 660 управленних до Голосування не голосувало около 180 людей, за яких самі більшовики канули бюлетені.

Вечором біля год. 5-ої більшовики забрали урну і члени зборчої комісії та від'їхали до Дорогачівського гарнізону, а свідки другого дня в район для підтвердження голосів.

С. З о л о н е .
Вечором дня 8. II. 47. більшовик вігнали члени зборчої комісії і десятників до зборчого льоху і там замкнули. Рано 9. II. о год. 4-ій за місцевим часом розпочалося голосування, до проголосували всі ті, що були замкнені ввечора, але пішли них до 10-ї год. перед полуднем ніхто не приходив. В цім часі пріїхав з р-ну якийсь вид-вот і дав наказ місцевому гарнізону насильно спровести місцевих зборців до голосування. За деякий час під побідами і кик багнетами прагнала кілька груп людей. Така гонення в побіди і митингами відбувалося аж до 4-ої години попол. Прабувати таким способом, зборці не входили до кабінки, бо за ними слід-

кували більшовики, що сиділи обабіч стола, на якому містилася
вборча урна. З 420 осіб управління до голосування не голосува-
вало 150, ва яких більшовики кинули самі бюлетені до урни.

С. Ш у т р о м а н ц і .

9. II. 47. Около год. 12,30 вночі більшовики в місцевому гар-
нізоні зігнали вборчу комісію, а в 4-ій год. рано проголошу-
вала більшовика місцевого гарнізону, вборча комісія, однако-
во, покищо не хотіла голосувати, заявляючи, що ще має час. Від
год. 3-ої ночі по селі ходила більшовики і зганяли людей до
вборчого приміщення та до год. 7-ої ранку проголосувало зо-
го 27 людей, в тому числі 18 москалів. Проти під'явання верит
в кабінках більшовиками заперестували всі члени вборчої комі-
сії так, що більшовика мушля піти на уступок і закрати їх на-
зад. Це дало опісля можливість людям вчеркувати бюлетені та
зкладати до урни місто нах білі картки.

Коло 8-ої год. ранку 5-ох більшовиків з сержантом на чолі
пішли дальше зганяти людей до "вборів" і початково прагнули
двох хлопців та жінку Грегорів Марію, яку прагнули сюда ціл-
ком розв'язану. Около 10-ої год. вислали довірених на село по
хорак, а більшовики почали дальше гнати людей, б'ючи їх прато-
му і всяко називаючи. Тут Маланчук Іван обізвав яких добре пра-
клядом в плечі. Прибувши до вборчого приміщення, люди почали
викладати бюлетені та зкладати до урни чисті картки, кусні біль-
шовицьких плакатів та газет. Вквортці, однак, більшовика це за-
примітили і сюда прайшло 5-ох більшовиків на поміч з капітаном
- кадом з чо, які знов хотіли під'явати верети в кабінках, по-
кидало саіній спротив голоси комісії, яких така доблеся то-
го, що верети були занад опусані. Люди почали дальше заходити
в кабінки, але більшовики аж до кінця вборів не відступили
від урни і пально слідували за вборцями. Багато людей потер-
піло від побоїв, а Маланчук Лукана за те, що сказав, що "вбор-
ра" не є мусові, дістав кілька прклядів по плечах. Коли Мар-
шак Павло сказав, що він голосувати не піде, бо "вборра" є до-
бровільні, більшовик намірив до нього автомат та сказав: "го-
лосувати не будеш, але я хата не будеш" і так штовхався загнав
на двір з хата. Багато в людей, користуючи з вадикиння, ховали
бюлетені і не проголосували, виходили з вборчого льокалю. Від
2-ої год. вночі до раня більшовикам досадилось здрати в мурів
три рази наші ключі. Після 15-ої год. більшовика, відразували
члени бракувчих голосів, яких було около 70, кинули їх таке
члени бюлетенів до урни.

В цьому селі на 522 проголосувало 452, в того було 90 бюле-
тенів вачеркнених, 196 чистих карток, 190 бюлетенів пропало, а
около 70 бюлетенів більшовики кинули самі.

С. С в е р ш к і в ц і .

Для 8. II. 47. на 9-у год. ввечір більшовики одікакали до пра-
міщення вборчої дільниці членів вборчої комісії і деоцтників
села, тут перебула з нами аж до 4-ої год. рано. Першим прого-
сувала більшовика, а опісля вборча комісія і деоцтники, яких на-
рав після того піскали гоняти людей. Коли довгий час ніхто
з людей не приходив, більшовики почали гоняти людей від краю
села. За це, що Павло Павло сказав, що вборра не є мусові й він
не мусить піти, більшовик почав стріляти в хаті аж дотх, дотх
всі в хаті не зашли до "вборів". 4-ох більшовиків зігнало
всіх людей із хату під лісом до саної в хат, але коли двох
в них, що були ві вброю, пішли по інших людей, двох останніх
без вброї люди не хотіли олужати і пішли до "вборів" аж тоді,
коли ці пранесли собі хріса і так поспровадили людей. За це, що
Головццькай Богдан сказав до вач. мго Кіндратова, що "вборра" не

а мусові і не він боїться, щоб його бандеріці не збили, цей в крамом: "ж боїлся, щоб тебе бандеріці не збили то я тебе надіду". Кинувся на нього і почав його душити. Головацьку Марію за те, що хотіла рятувати, цей же Кідратов закинув з хата та скопав і вдарав кілька разів прапком від крики та пігнав так обоіх до "заборів". В деяких інших хатах більшовани, стріляючи, повідомляли людей, що виборча комісія нетерпеливо чекає їх прабуття. На двох вулицях більшовани ввсім не зганяли людей і нікто звідси не пішов до "заборів". Зразу під час голосування люди довгий час кадали часті партки і крали бюлетені або вчеркували їх. Ці завважали більшовани і зачали пильно слідкувати, в цих же прачан люди вже кадали до урни бюлетені такі, які їм було дано.

Около 14-ої год. більшовани, відмітавши так 137, що не год голосувати, кинули таку саму кількість бюлетенів до урни.

С. Нагірян.

Вечором 3. II. 47. до виборчого дьокана більшовани вігнали членів виборчої комісії та десятників та перебували там тут до 4-ої год, рано. Першам проголосували більшовани, а відтак десятники і члена виборчої комісії. До 9-ої рано нікто з людей голосувати не прайшов, а в 11-ій більшовани пішли вже гонати людей. Деяких в них лопали на вулицях, інших забрала насильно в хат. До вибів не дозволяв нікому йти, говорив: "зачем тебя в вибину йти, то ж только один кандидат, вот прочи в бросай в урну". Багато людей до виборчого праміщення прывели під штиком: Снуляка Федора, Дросда Ореста, Лівіаську Маланку та Ванячук Маланку. Щоб не голосувати, бо більшовани почали ходити в урну вже по хатах, люди ходили по отрягах та отцолах. Одні жінці казали кинути свої бюлетені, і коли вона цього не хотіла зробити, більшовани кинули їх самі. Багато в людей було прыведення до виборчого праміщення без свуття і без вапок, а пра-тому не обійшлося і без побиття.

Віж кінець більшовани відмітали за опактом 31 виборців, що не голосували, кинули за них всі бюлетені та від-їхали в 17-ій годні в урну до району.

Захидицький район.

Спротив і бойкот населенням "заборів" мав біля одвертій характер тільки в кількох селах району. У воіх інших він не знакувався так одверто, а майже половина сіл пішла до "заборів" без спротиву.

С. Зав'язкі в /Вогданівка/.

Вечором 3. II. 47. більшовани вігнали до виборчого праміщення около 70 людей та виборчу комісію і десятників, які обійшли перебували тут аж до 4-ої год. рано, себто до початку голосування. На пропозицію голосування нікто в прачуванні не хотів того робити. Тоді нач. мб, що був тут присутній, і давля одному селянину, кончив: "кидай тут в урну". Так робив з конним присутнім по черзі. Проголосувалих людей більшовани вислали в село, щоб зганяли інших людей та до голосування нікто не з'явився і тоді більшовани, взявши урну, ходили від хати до хати і змушували людей голосувати, а коли хто не хотів, кадали більшовани до урни бюлетені самі. Зайшов до селянина Мосоваль Васильяна, і коли ця руму-ча відповіла, що голосувати не буде, більшовани кинули за неї бюлетені, говорив: "коли ти не хочеш голосувати, бо боїшся бандеріці, то я кину за тебе, я їх не боюся". Голосування у виборчій дільниці проходило під дуже строгим наглядом НКВД-отів так, що вчеркнуті чи подерті бюлетені і зробили це непомітно, було не-

кортисо. О год. 13-ій "вибори" закінчено. За непроголосованих 200 осіб більшовики вкинули бюлетені свої. Голоси підчислювано з рахуні.

С. Колодріба

Голосування розпочалося в 4-ій годині рано. Першими проголосували зв'язники та агітатори, яких це попереднього дня задержано у виборчому приміщенні. Их поуставляв уповноважений Іващенко гу-сакон і дивчи першому в черзі Ількові Сераді бюлетень, показуючи на урну сказав: "Іди отам і надай, а коли не хочеш, то іди підпи-сися, що ти проти виборів". Після проголосування піолали більшови-ків і агітаторів зганяли лжею до "виборів", але ні один з них не вернув уже до виборчої дільниці, як також не працював ніхто з населення. О год. 5-ій вислали звіт з перебігу "виборів", де вже зазначено, що проголосувало 150 осіб, а в дійсності було проголосувало 50. До 12-ої години проголосувало ще кількадесять виборців, яких більшовики шпигували одна одною. Тоді Климанко вийшов з хати, де зазначували, що населення, жму всіх зусиль, не хоче йти голосувати. О год. 14-ій привіз у село лач. мго Запоро-жців та лєтє, мго Кмурсь в 6-ма солдатами. Климанко на той час був на обіді і Запорожців, довідавшись, що населення не проголо-сувало, вказав Климанку по лінії і почав говорити: "Та тут ж папе-рама починає, а всі люди нема кому справитись". Присутній при такій операції секретар с/рада почав зтикати, але його зловив За-порожцяць за кошух на порозі і довго з ним намотошався, він за-тигнув до жтє. Після того Запорожцяць зі Кмурсьом пішли до Магара Василя, Саб як Степана, Натіянчук Софії, яких побали та передали біди, щоб вони відвели їх до голосування. Самі дальше зайшли до 60-літньої селянки Сторонук Ганні, яку разом з донькою вигнали вешдтєнєх і зових в хату і посади разом з собою. Коли вона про-синься, щоб її пустили вешдтєнєх, Запорожцяць де більша коша їх та грав їх до виборчої дільниці. По дорозі завеснув до Нічки Натіянчук і вказав його 70-літню матір, не зважаючи на те, що вона лєтє йє, мовля йї, говорить матіям: "Та бабо хочеш самостійної України, як тобі дан Україну, то тобі твої гнизи повинняють і та йї бачити не бідєв". А привівши її до виборчої дільниці, дав йї бюлетень, жмучи: "голосуй" "Коли б'ють - то голосувати не можна" - відповіла вона. "Я відколи жму це не бачила і не чу-ла про такі вибори, щоб задержали і силою гнали голосувати. Та такі вибори можуть бути тільки". Коли баба проголосувала, Запоро-жцяць вийшов за шєчє і вступив на двір, жмучи: "Та не бідєв стара тобо, ругатєв! Гара...!"

Климанко, знова, зайшов до Водярачука Андрія, набав його дї-ку і попросував, що коли він не піде до голосування, то завезуть його на Сабір. "Коли б'ють і мють завезти на Сабір - то я не голосую" - відповіла селянка. Тоді Климанко взяв 2 бюлетені і сам кинув до урни. Дальше зайшов до Антонок Марії, яку набав і вкинув голосувати другий раз. Коли вона завесняла, що вона жму голосува-ла, Климанко вдарив йї в обличчє, жмучи: "Чорт з тобою, голо-сує не раз!" Багато інших селян, як Антонок Іван, Натіянчук Марія дитєвєк, Явдана, Анарусик Дмитро, Натіянчук Дмитро, Натіянчук Іра-на, Дєвак Ганні, Антонок Марія, Дребіт Василяна, Натіянчук Анна, і інші змушєво голосувати по два рази. Дальше із кількома селє-тєма зайшов Климанко до 80-літньої селянки Слободян Михайла, якого змушєвав голосувати. "Я за москалів та за колгоспи голосо-вати не буду" і хотів вигнати більшовиків з хати. Климанко дє-рав у лице старенького дідуся і назвав його бандитом та іншим образливими словами. "Та самі бандити, бо напали на мою хату. Гєть мені зідєв!" З обуренням вигнав більшовиків зі свого гео-подаротєв. Климанко сам кинув за нього бюлетень.

4-ох більшовиків і член виборчої комісії Серада Ілько ввійшли в урню на хутір під лісом, де було 12 виборців, які мали проголосувати. Ввійшли на село, більшовики самі кинули до урни 12 бюлетенів, кажучи: "ми тут не поїдемо, щоб нас за 12 голосів бандерівці побивали під лісом". Обернула фіру і поїхали назад.

Ст. лейтн. Іващенко, зайшовши до селянина Віток Василя, якого не застав вдома, а тільки його ждору жінку, взяв один бюлетень, кажучи: "це голосує Віток Василь" і кинув його сам до урни. Таким самим способом Іващенко проголосував у 37 інших хатах. Проводячи селами до виборчої дільниці, цей сталінський посіпака був і копаз стариків і сабусь, безперервно накликаючи, щоб скоро йшла, бо він нем має часу.

О год. 16-ій "забори" скінчився, але тому, що більшовики не знали чи всі проголосували, Запорожців кинули всі оставші бюлетені самі до урни. При підчислюванні голосів у районі виявилось в тих місцях 56 бюлетенів забагато. На двох бюлетенях було написано: "Тай живе Золоти Банделі і його мосько!" та "Смерть Сталіну і його кліці!".

Всіх людей голосувало 344, не голосувало 200.

С. З а з у д а ц і .

Голосування розпочалося о год. 4-ій. Першими голосували деситники, агітатора, яких цілу ніч держали більшовики у виборчій дільниці, щоб стерегли її від бандерівців. Тому, що населення майже не являлося до голосування, більшовики пішли з урною по селі та ходили по хатах, змушували населення голосувати. Кого не застали вдома, бюлетені кидали самі. За перебігом "забори" пильно стежили більшовики, які всіх голосуючих спрямовували безпосередньо до урни. Кабіни не мали жодного застосування, тому, що куртина була цілком відслонена і не було олівців. О год. 13-ій більшовики закрили голосування, а 130 бюлетенів кинули на непроголосованих виборців і від Іжана разом з урною та виборчою комісією до району. Всіх людей голосувало 539 осіб, утрималося 130 осіб.

Б е р н і з ь к и й р а й о н .

В цьому р-ні, подібно, тільки кілька сіл рішучо протиставляло собі більшовицьким "заборам". В ренті місцевостей такої опротиви був нестійкий і заломлювався при більш рішучих заходах зі сторони більшовиків.

С. Б у п а р к а .

Вечором дня 8.ІІ.47. до виборчого правління ввійшла більшовицька виборча комісія та злов'яз актвас села. Тут грали до 24-ої год. мусика і більшовики забавлялися з двома місцевими учителями. Забори розпочалося о год. 4-ій рано. Перші кинули голоса актвас та більшовики. До 10-ої год. рано ніхто з селян не прийшов до голосування. Тоді прикріпленої Савчук разом зі своєю боїшкою вийшли в кожному вулицю та вгледяв людей, поводяться з ними дуже брутално.

Виборчих кабін було 8 і дома оточили відкриті, а біля дверей більшовицька постійно слідкували за рухами виборців. Коли щенебудь замічала, то такого виборця передавала Савчукові на допат та переводили расізії. Такі перевірки було переведено в селянськ: Олександр Васильович, Гнатів Гафій /ім назвали розбратися з одехі/ та в Карлаот Мажарна, которого пустили аж вечором.

"Забори" закінчено в 22-ій год. Після того гарнізон від Іжана разом з урною до району. Там підчислювано голоса і підчас того Терещенко, який був прикріпленої до цього села, підкинув жмут бюлетенів /около 100 штук/, які вчислено на рахунок проголосованих. Знайдені 4 підвертки та 8 перекреслених вчислено, як правильні.

Терорданно притому полонян, що не перечеркнені ті, що видавали
гайдаки, а не сам гайдак. Крім того, в урні було ще 4 шоті
картки і 16 рівних записок протывборчого змісту. На одній з та-
ких карток був намальований повстанець в кулеметом, у маванці,
що розстрілював пубатах невід-мотів. Під цим малюнком був напис:
"Геть з нашої землі! Так вам воім буде!"

За спгоком було голосуючих 1805, а того не голосувало 201 ос,

С. Г л у б і ч о к .

"Вибора" в цьому селі розпочався точно о год. 4-й ранком. На-
селення, хоч застрашене гарнізоном, не хотіло йти голосувати, то-
ді страба та місцева гарнізон в числі 15 пішла в село зганяти
людей. Коли ці опиралися, вони застрадували їх авозом на Сабір,
а деяких з них, як Орків Сажка та Дмитровського за це, що вони
опиралися, сально побали. Опісля цьому останньому дали 200 г го-
рїлки і говорили: "як це хтось буде знати, то голову тобі оберне-
мо навад". Крім того побали ще Гайовську Михайлину і Татарин Пет-
ринець і її вачом грозали, щоб нікому не казала про те: "Якщо
хтось про це довідається, то ми з тебе розчаслаємо". Крім тако-
го зганяти людей, ходили ще по хатах в урні, а де не виставили
голосуючих, казали дітям кидати бюлетені за родичів і за суочів.
Самі більшовики часто кадали навіть по 50 шт. бюлетенів до урні.

Такий стан тягнувся аж до пополудня, а тоді на поміч місцево-
му гарнізону вїрбуло ще два інших і вони зміцня вже почали го-
нати людей до голосування, побивали їх. Однаково, коли ще дево-
го прагнали вони до виборчої дільниці, вказалося, що тут вже всі
проголосували... В дійсності це місцеві більшовики канули рашту
бракуючих голосів.

Всіх голосуючих по опаску було 1295, а чого проголосувало тіль-
ки 400 людей, а всі інші більшовики канули голосів самі. Тут тре-
ба додати, що при підчислюванні голосів у районі вказалося на 3
голоса надлишок.

С. З а п о р і в .

"Вибора" розпочався в 4-й год. ранку, тут вразу проголосували
місцева гарнізон та анта сам. Тому, що до "вборів" ніхто не
хотів йти, більшовики почали гонати людей. Приблизно в 11-й год.
"вбора" закінчався і тоді пракріпленій Гузь, по відміченні 180
жодів виборців, що не голосували, відчепив отілька з бюлетенів
і дав їх кільком більшовикам, а ці вказали їх до урні. Цей же пр-
кріпленій Гузь говорив тоді: "вот, то вою равно, нехай була б не
співідалось". Подібно, як і вождь, під час "вборів" нікого не апуо-
вала до кабіна, бо зміюця більшовики говорили: "чого вам там тре-
ба - бросай в виюда!"

Під час переписування вказалося подертим 7 штук бюлетенів,
а перечеркненими 10 штук, їх, однаково, більшовики уважали за пра-
вильні, говорять, що це зробив хтось в неспівідомості.

Ч о р т к і в с ь к и й р а й о н .

Тільки в сагах, краще ознайомлених з загальною поставою до "в-
борів" А куш, в яких вказалося одержана деякі побіжні відомості,
помітним було досить сильне протывавлення та бойкот цих же "вбо-
рів". Всіх інших сіл не ждалося вібрати навіть побіжних відомос-
тей, і тільки загально можна сказати, що у "вборах" вони не про-
тивставилися більшовикам і майже всі пішли одухильно до вибор-
чих урн.

С. А н т о в і в .

Докладного авслїду, як також і перебігу "вборів" не знаємо.
"Вбора" в цьому селі почався, як завжди, від проголосування ак-

ковкому, побачивши таку отню, краща до всіх присутніх виборчої дільниці: "... вага мати! Чому не голосуєте! Ви хочете показати героїзм! Вас духаєте бандаїти! Ви хочете самостійної України! Ми вам покажем!" Відтак згрозив приказав, щоб гарнізон і наряд-аеста пішли гонити людей. Біля гарнізону не хотіли йти і говорили: "Як ми підемо гонити людей, як вони не хочуть йти". Між гарнізоном, а наряд-аестами мало що не дійшло до сутички і доперва по досгах перотрактаціях солдати пішли гонити населення. Тепер вже, кого зловляв, того відставляв прямо до виборчої дільниці, але до вечора не могли собі дати ради і тому почали самі кидати бюлетені до урни, переважно по 10, або й більше бюлетенів. Під кінець "виборів" уповноважений від "виборів" акрав хустку в секретарку виборчої комісії, а вона, зробивши з нього ревізію, знайшла її, він говорив: "ето я хотел немощко з вами попутать". На кінець більшовика сабрала урну і від їхала до р-ну.

Треба додати, що подібно перебігали "вибори" в ос.: Капустинці, Навініці, Заболотівка, Сукулівка, Уланівці, Росолжч. У східній частині цього р-ну населення пішло до "виборів" майже без опротаву.

Мельниця - Подільський район.

В цьому р-ні вдалося зібрати тільки побіжні відомості з 3-ох курів - в релтї немає їх воєнік. На основі одержаних відомостей виходить, що в більшій половині сіл населення опротавлялося "виборам" і не йшло голосувати. В цих селах голосувало переважно до 50% громадян. Тільки в кількох німиських та деяких, сильніше організованих селах люди пішли до "виборів" майже без опротаву /Худаківці, Вільховець, Волківці, Заліся, Грошоват'.

С. Гармаківка.

Для 3-го II.47. більшовика скликала агітаторів, десятників і виборчу комісію до виборчого приміщення. Тут грала музика майже цілу ніч і при її звуках гуляв місцеві ушарельні та білі з кутамського гарнізону. 8 год. 4-й рано 9. II.47. почалися "вибори" і тут проголосували першими присутні у виборчому приміщенні. 9 год. 5-й рано більшовика з місцевого гарнізону зганяли людей дуждям до "виборів". При "виборах" до полудня одів наряд-аест Віколасов та пильно стежив за рухами виборців. Кво виходив до виходу, він згрозив говорив: "бандит навалювати". Від год. 12-14, 80 "вибори" проходили свободливо, а о год. 15-й вона закінчилась і більшовика з урною від їхала до р-ну. У "виборах" взяло участь около 50% громадян села. Дякні з них, кой попрахидали після 15-ої год., хто не мав нагоди проголосувати.

С. Двляпче.

Вночі з 3-го на 9-го II.47. більшовика скликали до виборчого приміщення виборчу комісію, десятників і агітаторів. Тут вже була організована музика та суфет. "Вибори" почалися о год. 4-й рано і кола проголосували присутні у виборчій дільниці, зівозко і десятники пішли зганяти людей до "виборів". Дякласов, з людей ніхто не спитався, бо багате з них дуждям голосувати під наглядом, на опроте, як пішло послудити. О год. 10-й рано більшовика, не звачивши на те, що проголосувала тільки мала кількість населення і дуждям не багато бюлетенів, приказав бійдям з місцевого гарнізону кидати їх по 10 штук на раз, аж дотї, доки ні одного з них не знайшлося, а дуждям сабрала урну і вшхали в нею з отороуму Ротмисловського. Під час "виборів" при урні не було особливої контролю і до коум з виборців вдалося попередердувати бюлетені, що знова хо-

таку селі. Майже кожній десятняк та голова були п'яні, з чого епізод їм насалення дорікало: "продали за горілку наші голоси, а головно через те, що ці п'яні десятники кидали голоси, кожна за своїх сусідів, а опісля взагалі за кожного, хто не хотів іти до "зборів". До 10-ої год. ранку ніхто з людей не йшов голосувати і тоді більшовики, щоб застрашити село, сказавши голові с/рада, що цей злагодає 40 фір на тилк всіх, що не підуть голосувати, до їх змістя навесеться на Сабір. Ця більшовицька штука трохи застрашила населення і деяка частина слабодухів пішла на "зборів". Більшість таки насалення до "зборів" не йшла. Тоді то більшовики пішли з урною по селі, і ходили від хати до хати, запитували господарів про прізвище та кількість голосувачів в хаті, відтак записували, кидали самі таку кількість білетенів до урни. Це сама робота з кожної хати. Після такого проголосування місцевий гарнізон, забравши урну, виїхав до району, де підчисляло голоси.

С. Бузьганівка.

Подібно, як вонде, першим проголосував з цього селі місцевий "актив". До 12-ої год. ніхто з населення не йшов голосувати і тоді місцевий гарнізон, поданий телефонічно заїт, закликає до помічі. Біля 15-ої год. приїхало районове нкб, сказавшич притому з доті, до не тільки ніхто з населення не йшов до голосування, але по селі були де розкидані наші листочки. П'яні більшовики почали зганяти населення, називаючи всякого роду найгіршими словами, а також кричали: "за бандита, за чому не йдете голосувати, ви хочете самостійної України, ви знаєте, що ви політично виступаєте проти Радянського Союзу. Між іншим, збігли до хати господаря Войничаного Пилипа, забравши його дочку Войничан Марію та почали жорстоко катувати, штовхали притому, чому вона не досі не пішла до "зборів". Вона відповіла: "я дуже хвора", та виступив це, свотростена катуваннями, почала зтікати. Тоді нкб-сот налізав Бусячує пустив за нею кілька стрілі і вона її. Це дуже парострашало населення і вони почали йти голосувати. Тільки тільки 30 зідвонілих людей не пішло до "зборів" і за них кинули більшовики самі голоси. Вечором більшовики, забравши урну та зборочу комісію, від'їхали до р-ну.

С. Мухавка.

Першим, подібно, проголосував з цього селі "актив" села, який більшовики змусили голосувати. Це не тільки на початку уповномочення до "зборів" сказав до десятників: "ну, давайте, починайте голосувати" і вказав притім на одного з десятників, щоб цей йшов першим. "Я не йду - відповів цей десятник - або я муну бути першим, як будуть всі йти, то і я піду, а інакше того крива навіть до рук не беру". Тоді більшовик звернувся до голова зборочої комісії: "ну голова, як починайте ви". "Я не піду голосувати, або що, я муну бути першим". Розлючений більшовик почав кричати: "ах ви, сукині очні! Ви самостійної хочете! Ви самі хотіли слухати! Ви такі самі, як очні! Ми вас всіх уповномочили притому дечас неградувати зброєю - драгути! Тут люди застрашилися і проголосували всі. Що добули проголосувало на 711 голосувачів всього 70 людей, віді місцевий гарнізону телефонічно повідомив р-н, що ніхто не хоче голосувати і вказав, щоб дата більшої сили. Тамчасом уповномочений до "зборів" почав ходити з урною від хати до хати. Йому переважно очні відповідали, як притім, коли приходив до двох старих людей: "зрадосауйте! Я прийшов до вас, щоб ви проголосували" - "Тава, - відповіла стара бабука - забарайтеся геть з хати, я за нікого не голосую!" Більшовик не зміг змовати людей і сам кинув білетені до урни. Біля 14-ої год. працює це село голова р-ну, прокурор та кількох нкб-сотів. Голова Радна-

вата їх, кадабчи замість того до урни картка, витяті з газети.
Голосувало около 5% громадян села.

С к а л а - П о д і л ь с ь к и й р а й о н .

В цьому р-ні сільно стериоризоване населення найменше опротав-
лось та бойкотувало "зборів". Треба тут додати, що минулого року
в цьому р-ні не було найменшої реакції проти "зборів", що мало
вже свого року вплив на перебіг їх в цьому році. Тільки в кількох
селах цього р-ну /туральче, Іванків, Цагани/ запанався деякий
опротав населення, але й то у невеликому масштабі. В решті сіл й
населення пішло до "зборів" без найменшого опротаву.

С. І в а н к і в .

Першим проголосували тут: зборів комісія, сільська управа
та учительство. Внутрі зборів дільниці, під час голосування, бу-
ли присутні представники з р-ну: працівник воєнкомату Лисенко, ди-
ректор промкомбінату Авер'янов, капітан обб, слідчий мго та прово-
катор "Міо", який разом з іншими пильно слідкував за рухом голо-
суючих, а спеціально за тим, хто входив до кабін. Помітивши це,
населення йшло, одержавши бюлетені, прямо до урни і там кадало їх.
Голосування тяглося дуже поволі й окінчалося о год. 17-18. Від учас-
ті у "зборах" здержалося понад 60 людей і за них більшовики самі
поклали голоси до урни. Вони брали переважно по 5, по 20 голосів
нараз і вкладали їх, коли нікого з населення не було у зборівчому
приміщенні. Деколи давали кадала більше бюлетенів населенню, як це
вробав Лисенко, даючи 5 таких Харківській дільниці, щоб вона вклала до
урни. Коли вона відповіла, що вже голосувала, окказав: "ну, наче-
во, бросай", а після її опротаву канув ці бюлетені сам. Найінше,
під захір поцілчукували всіх так, що не проголосували і вкладали
решту бюлетенів в урну та так вирішавали рахунок, від їхали до ра-
йону.

С. Ц а г а н и .

По проголосуванні "активу" на "зборів" почала ходити дисперза
коло 10-ої год. рано. У зборівчій дільниці сидів начальник мго Ве-
лічка та голова райнакомкому Каралов. Населення зганяла до "збо-
рів" місцеві дворянська і воно, отягачень, йшло поволі голосувати,
а вкладали бюлетені заходили до кабін і тут багато з них вчеркувало
їх, а на підворотній стороні дописували декуди слова такого змі-
сту: "Смерть Сталіну!", "Дай живі Українська Самостійна Держава!",
"Ми не будемо дертати в вас окіру московської дівки, як ви тепер дре-
те в нас", "ми голосуємо за тих, що в нас Сибірі, в торках, і вми-
гаємо, щоб їх всіх звільняли до дому", "через вас, голото, ми сьогодні
не маємо що їсти". Таких парачеркнутих бюлетенів було 180.
Однак, до "зборів" пішла всі без опротаву і по проголосуванні
о год. 18-19 більшовики, забрали урну, від їхали до р-ну та там
обчотали голови.

Поданий нам перебіг "зборів" є далеко невичерпаний і непов-
ний через брак добрах й імовірних відомостей, а також через більшо-
вицькі махінації, які вона робала, як вже було згадано, під час "збо-
рів", а також при підчотуванні голосів. З цих саме причин точ-
них даних не маємо майже ніде устінати, а в деяких гераніях одер-
жано тільки побіжні відомості, що не дає можливості очеркнути
в повному світлі отам, що заіокував під час т. зв. "зборів" та їх
вслід.

III. Висхід "вборів".

1. Товстеновський район.

Ч. п.	Назва місцевості	Всіх голосувачів по списку	Голосувало	Не голосувало	Було подано черганих бюлетенів	Пропало бюлетенів	Замітка
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Дутроманці	522	452	70	90	196	70 кан. біл.
2.	Летяче	760	670	90	10	10	90
3.	Хмелева	895	835	60	28	81	40
4.	Дорогичівка	516	490	26	15	15	26
5.	Сверкивці	230	148	182	82	84	187
6.	Цапівці	1082	1062	20	82	82	222
7.	Кочалівці	534	511	23	60	16	22
8.	Допівці	413	396	19	16		
9.	Дигалівка	119	119				
10.	Романівка						
11.	Слобідка	657	613	44	11		
12.	Бураківка	720	711	9	16	25	
13.	Нагірля	410	289	121	10	15	
14.	Утечю				5		
15.	Імрків	950	700	250	50	100	180
16.	Садки	660	480	180	25		150
17.	Солони	420	270	150	10	15	
18.	Головчанці	475	483		4	17	42
19.	Цапівці						
20.	Двоівці						
21.	Вересток						
22.	Гайківці						
23.	Каролівка						
24.	Ворауливиці						
25.	Товсто	1680		288			

2. Заліщицький район.

Ч. п.	Назва місцевості	Всіх голосувачів по списку	Голосувало	Не голосувало	Було подано черганих бюлетенів	Пропало бюлетенів	Замітка
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Богданівка	880	680	200			
2.	Бедраківці	1049	1019	30		1	
3.	Блуданка	740	721	19			
4.	Винятинці	898	828	70			
5.	Городок	490	440	50			
6.	Голіград	480	480				
7.	Добровляни	929	929				
8.	Дупельська	875	871	4			
9.	Званяч	886	682	144		4	
10.	Кунів	265	265				
11.	Велика Ган	496	496			15	
12.	Завуливиці	689	559	130		5	

Ч.	Назва місцевості	Всіх голосувачів по списку	Голосувало	Не голосувало	Було поданих, по черканях бюлетенів	Пропало бюлетенів	Замітки
1	2	3	4	5	6	7	8
13.	Іванівка	729	669	60			
14.	Косівська	298	298		1		
15.	Куликівці	289	289		7		
16.	Колодарибка	1044	844	200	12		
17.	Касперівці	913	765	43			
18.	Ласочівка	611	611				
19.	Печарна	488	488		4		
20.	Торське	1198	1179	19	4		
21.	Милків	670	612	58			
22.	Новосілка	1233	1233				
23.	Угринківці	739	785	4	1		
24.	Хартомівці	271	267				
25.	Цятинці	560	560				

8. Борнівський район.

Ч. п.	Назва місцевості	Всіх голосувачів по списку	Голосувало	Не голосувало	Було поданих, по черканях бюлетенів	Пропало бюлетенів	Замітки
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Борнів	3820		85			
2.	Волківці	916	879	18	6		
3.	Салогів	676	496	180	19		
4.	Сковичів	687	708				
5.	Павлівці	895	446	9			
6.	Худівці	423	438	74			
7.	Вабичів	730	809	180			
8.	Гупарка	1305	1204	201	7		
9.	Глубічок	1302	650	652	1		
10.	Верхніківці	730	780				
11.	Васівка	394	373	11	43		
12.	Пашатинці	632	632	5	10	3	
13.	Стрижківці	821	821				
14.	Королівка	1183	1100	83			
15.	Др. Янів	445	445	4			
16.	Кривче Гор.	316	790	22	4		

Внаслідок зростаючої кількості неподачі в пунктах браку інформації.

3. Чернівецький район.

Внаслідок "шворів" немає.

В. Мельниця - Подільський район.

1.	Гермаківка	-	проголосувало	60	громади села.
2.	Нізра	-	"	"	"
3.	Палагач	-	"	"	"
4.	Махалків	-	"	"	"
5.	Юзе єпископське	-	"	30	"
6.	Горопова	-	"	"	"
7.	Худаківці	-	"	"	"
8.	Мельниця Под.	-	"	"	"
9.	Вільшовець	-	"	"	"
10.	Волківці	-	"	100	"

В інших місцевостях відомостей немає.

6. Скала - Подільський район.

№ п.	Назва місцевості	Всіх голосуючих по списку	Голосувало	Не голосувало	Було по-державних, церковних, біженців	Пропало бюлетенів	Замітка
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Іванків	1256	1194	60			
2.	Цагань	1300	1300	-	180		
3.	Туралече	868					
4.	Залуче	320	320	-			
5.	Підпалач'я	169	169	-			
6.	Устманка	307	307	-			
7.	Бережанка	349	349	-			

В інших сіл відомостей немає.

ІУ. Нані втрати. /за час підготовки і перебігу "лаборів"/.

№ п.	Район	Вбитих в цив.нас.	Ранених в цив.нас.	Дарено вбитих	Вилікованих осіб	Знятих господарств	Зробованих господарств
1.	Товстиська	4	-	17	-	4	4
2.	Залішківська	-	-	2	27	-	25
3.	Вордівська	-	-	3	-	-	15
4.	Чортківська	2	-				
5.	Мельниця-Под.						
6.	Скала-Под.	1					

№ п.	Район	Повстанців		
		вбитих	ранених	зловлених.
1.	Товстиська	10	2	1
2.	Залішківська	-	-	-
3.	Вордівська	3	-	-
4.	Чортківська	4	-	-
5.	Мельниця-Под.	1	-	-
6.	Скала-Под.	-	-	-

У. Ворожі втрати /за час підготовки і перебігу "виборів"/

Ч. п.	Район	Більшовиків		
		вбитих	ранених	зловлених
1.	Товстенська	1	2	-
2.	Залізацький	-	-	-
3.	Борщівський	-	-	-
4.	Чортківський	1	3	-
5.	Мельниця-Под.	-	-	-
6.	Скала-Под.	-	-	-

Постій, дня 10. IV. 1947.

Слава Україні !

10. IV. 1947.

З В І Т

З "ВИБОРІВ" ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР,
що відбувся 9 лютого 1947 року.

Дня 9 лютого 1947 р. на цілій території УРСР відбувся т.зв. "вибори" до Верховної Ради. Ми були свідками чаровного підлого і підступного маневру більшовицьких окупантів, які в своїй безлачності і нахабності виходили вже поза межі всякого людського розуміння. Це була олімпійська спроба туполобого імперіаліста в шкідливий спосіб, прагнучи під виглядом демократії і її свобод, підняти очорозовані, голодні, обдірані українські маси до уря, щоб там закріпити за собою ще більше "керівну роль" і завазати перед світом "об'єднання українського народу доокруга своєї партії і уряду".

Однак, зовсім зовсім більшовицької рафінованості, безлачності і терору, наші народні маси протиставили такому насильству. Вони зна, маючи за собою кількісний удар, знаючи в практиці всю безоглядність більшовицького терору, не підпали під його вплив цілковито і там завазали свою завучість і неуступчивість. Тяжкі обставина не змогли переконати їхньому активному відлучуванню до бойкоту "виборів", цим же і вони заміжifestували свідомість своїх завдань та змагань до кращого. Ці настрої і пружинили завазали там повніша і рішучіша там, де народні маси у своїй опротаві навазали більш організованого характеру, де впаила Організація була сильніша.

І не помогли озваїриві більшовицькім згреді прамінування різних способів і методів, не поміг досвід, набутий у боротьбі зі спротавому мануворічням "виборах". Не помогли грозьба, пової, застрамування. Українська нація завазав у своїй протиставленні, що змагання до свободи, до волі і незалежності у нього не погасла, а ще скріпилься. А більшовицький окупант мусів сканути цілковито свою маску "зизволителя" і "демократа", а показати себе в іскравому світлі, як терориста і бандита. "Всенародне свято", яким думала вона зробити для себе т.зв. "виборів", - стало всенародним протестом протів більшовицької окупації.

I. Підготовка до "виборів".

Підготовка до цьогорічніх "виборів" розпочала більшовицька прамінування на два місяці наперед. Вона почалася в різних районах у дні між 1 - 15-им груднем 1946 р. /Товст.р-н - 10.XII.46., Борд.р-н - 9.XII., Скала-Пол.р-н - 15.XII./, а найбільшого розмаху набрала вкінці грудня і за весь місяць січня 1947 р., та скріплювалося і ставало пораз більш нагальною вже у передвиборчі дні. Характер рясною рисою цієї підготовка було закоротування більшовицьким мануворічного досвіду та заміжним було, що сама підготовка мала більш скраті прамінування у оточуванні терору, прачому півнати було тут роботу різних спеціалістів.

1. Поліційні органи.

У відворотності до мануворічної тактика більшовицькі поліційні органи не сконцентрували в теренах до 1.II.1947 р. більших сил, ані не розкадали по селах більших гарнізонів, обмежувачь до такого самого чюла допоміжних військ, що були досі прачкріплені до посадових районів.

Переважно у кожному з них стояло по селах 2-3 гарнізони, які числом не переходили 50 - 60 солдатів "внутрішніх військ над", а коли до того додали ще районну обсаду над, м'б, та міліції, то число людей, якими розпоряджалася поодинокі райони, не перевищувало значайно числа 120-180 чоловік. Засом, для переведення більших груп чи об'єдв, повільнявся в нашому терені якісь спеціалісти /Форт. р-н - 15. I. 1947. На об'єдв на села Звизова і Антонів брало участь 150-200 більшовиків на южне. Вони були збрані в спеціальні білі комбінезони і працювали скільки алярмово альтами./

У своїй тактиці більшовиків прадержували переважно до ударів по нашому рухові, старались опаралікувати його за не дата міжхавності розтягнення своєїго впливу на маси, унеможливаючи притому вождю пересування і зв'язок. В тій цілі вони переводили у кожному селі масові засідки, закороткуючи притому місцямі ночі і сліди. Такі засідки ще більше скривалися вараз після діякої нашої пропагандавної діяльності /розкриття летючок, розпис листування/, старались там способом унеможливити всяку роботу з нашої сторони. Дуже часто, не маючи змоги охопити своєю контролею всі місцевості, більшовики, за допомогою авті роз'їжджались в терен та перевіряли і робили засідки в кількох селах підрад /Скала-П. р-н/. Крім того робили денні і нічні наскоки на поодинокі підосрілі чи жодані агентами господарства, переводили притому сильні групи.

Супроти населення не владали вже так посиленого терору, це помітно хоча б там, де число арештованих людей, в порівнянні з попередніми місяцями, зменшалось /найбільше арештування було в селі Нагірляк Форт. р-ну - 25 ос., в цілому Зал. р-ні за той час арештовано 21 жодку, в Товот. р-ні 17 ос., в Борц. р-ні 8 осіб/. Більше далася в знами постійні грабунки, а декуди й побаття жаседення за відомому брання участі у мітингах. Грабунки переводили більшовики переважно ніччю, забравши в селян частину харчів, одягу, обуви та навіть обстановку, залишаючи дуже часто поодиноких людей в одній сорочці та без куска хліба. Такі грабунки робили більшовицька голота в кожному селі по кільканадцять підрад, дуже часто до опілка в місцевих згодіях. Найбільше потерпіли від них підміські села.

Для зорієнтування в наставленні населення до "заборів" та до більшої його деморалізації, розсилали більшовики спеціальних розвідників, які, вайючи голодуючих, прислухувалися до балачок людей /с. Іванків, Скала-Под. р-ну/. Засом самі м'б-исти переобралися за таких жабраків і ходили по хатах, розвідуючи та пускаючи всякого роду деморалізуючі чутки /с. Уладківці, Форт. р-ну, - тут була їх пізнала, як помітно в с. Манькові, Зал. р-ну/. Крім того всі уповноважені та начальники м'б, і м'б перевіряли особисто настрої населення, перебуваючи довгий час на селах і наз'язували притому нову сітку донощиків /нач. м'б Величка перебував довгий час в різних селах Скала-Под. р-ну/.

Щоб дезорієнтувати і застрашити населення, більшовики пускали через свою агентуру, сільську адміністрацію та різних розвідників різного роду панікуючі чутки. Найбільше це були обіцянки скорого прабуття великих гарнізонів, чи великі, застрашувачі втра-ти серед наших кадрів в інших місцевостях чи районах. Всі ці чутки мала на меті в підчеркувати, що з всякого народного спротиву і-слухання "бандитів" нічого не вийде, крім свіжих арештів, завовів чи навіть розстрілів і тому всім до "заборів" треба обов'язково піти.

Крім цієї роботи більшовицькі поліційні органи і поодинокі гарнізони "допомігали" у роботі більшовицької пропаганди, вгаляючи селом на всякі мітинги людей, побивали притому навіть дуже тяжко /прим. с. Новосілка, Зал. р-ну, - тяжко побито 27. I. 47. Скільки-ток скільки за те, що не хотіли йти на мітинг; с. Нагірляк, Товот.

р-ну, - Львівського Федора за те, що не хотів йти на мітинг, так "делікатно" більшовик Штурхнув, що набав йому два зуби - подібні випадки мали місце майже в кожному селі/. Крім того були люди за те, що вони не хотіли адрати зі стін наших ключів /Товст. р-н, с. Хмелева, - побіля тижко Вергун Варвару та жінку голови с/рад Теклю Оробчук, с. Нарків - Бенвару Ісмаїла та директора школи/. До того ще, щоб більше людей застрашити, всі стіни, на яких були революційні ключі, валили, або також ломали в паркана. Все це, однак, не дало вислідків, населення там даліше не йшло на мітинги і більшовикам вдавалося зібрати лише кільканадцять людей. З тих же причин вони, використовуючи Богослуження, обходили церква і чакали тут, аж поки воно не скінчиться, опісля забарали людей і відправляли в "почасте" до клубів чи с/рад, держучи їх доти, поки не скінчиться мітинг. За людьми, що старалися вярвати або втікати, стріляли /Шульганівка, Чорт. р-н, - прострілали хлопця/. Також деякі анетерпелювалі більшовика входили до церква і закликали: "пристратять это дело" /с. Тороське, Зал. р-ну, - 80. I. 47. одан в більшовиків, звійшовши в церкву, крикнув: "ах, давайте, волю оттавати и виходьте на митинг - после будете кончатъ" - ніхто з людей нічого не відповів і не рухався/.

Щоб відповідно "підготувати" зустрічі кандидатів з виборцями, більшовика перерахали в даній місцевості, в якій мало відбулося таке "свято", сальні труси, грабуючи притому, що вдалось та вилучити хатні обстановки /с. Германівка, Мельн. р-ну/. Крім того, поодинокі гарнізони чи обсади районів творили охорону кандидатів з депутатів, зганяючи також відповідну кількість людей на таку "зустріч". Перерахно, для того робила більшовика обсади на людей, бо аматорів на таку "імправу" майже не було /18. I. 47. в деяких селах - Нарків, Уотечко, Нагір'яни - Товст. р-ну, більшовика ловили людей, кадали їх на сани і під строгим конвоєм відвозили на місце "зустрічі"/.

Щоб не крале допалнувати підготовки до "виборів", обласні і республіканські управління поліційних органів вислатили у подорожні райони своїх делегатів, які слідували і кермували всіма акціями /прим. Скала-Под. р-н - в с. Туриньче перебував весь час аж до скінчення "виборів" і кермував роботами цього участка обласної представницької міліції Любік/.

Для забезпечення успішного переведення та більшої безпеки під час "виборів", більшовика кинули в дні 31. I. - 1. II., 2. II., 3. II. на кожний район відділи чи в Чортківського артилерійського гарнізону, що складені виключно з солдатів - москванів. Пересічно на кожний район було призначено від 150-250 солдатів. Ці відділи спільно з перебуваючими вже тут гарнізонами, потворали в кожному з сіл гарнізона числом від 8-12 більшовиків. Віймок становить Чорт. р-н, де в селі Колян'яни стояв відділ в числі 100 чоловік, а в с. Улашківці в числі 80 осіб. Разом з місцевою обсадю число озброєних більшовиків заносило 290-300 осіб у Зал. р-ні, а в Товст. р-ні до 400 осіб. В інших районах справа малася подібно. До дня "виборів" було підготовано в кожному з районів групу "спеців" - числом до 30 осіб, зложених переважно з солдатів військ мід. Їхнім завданням було підганяти людей до "виборів".

Зараз з прабуттям гарнізонів на сани посідався зі сторони більшовиків терор супроти населення та зміцніли переосліджування Баного руху. В тому часі більшовика організували щораз більше і частіше заїзди в різних місцях, робили перевірки хат чи деяких частин села, а також арештували вже населення, переважно за спільність в нашої роботі, або арештували дітчат, що кравться./ Зал. р-н - за дні прабуття гарнізонів в ос.: Колсарівка, Завуллиці /Котільняна, Саньків арештувала около 30 осіб - в інших районах було манте арештуваль./ Тепер подібно, більше нагально і безоглядно

зганяли людей на мітинг. Добої, дачка, отаки вже тоді буденним явищем /прям. в с. Марків, Товст. р-ну, під час гонення людей на мітинг було їх побавля, як прам. Статару Барвару, Статару Катерину, Петрунці Михайла, Ванничанко Параску й інших. (Сяку кількість людей арештували, розбавля до сорочки та валили в арешті. Тут в холоді сиділа вона кілька годин/. Тепер вже і грабунки населення отаки більш частим, бо вирождені червоноармійці крали все, що вдалося з-під рук /в с. Гинківці, Товст. р-н, червоноармійці, спайговані під час трусу кукурудзу в пухляках, гуча дорогою, Іда ІІ, говорили притому: "коби вже скорше закінчалоя "заборя", а то тут прийдесться в голоду подохнуть". Однаково, вона добре саби "радила", про що свідчать грабунки у всіх селах /Зал. р-н - в селі Торське обрабували 5 господарств, забавляють тут всякого роду звірив, в селі: Келаса, Печарна вкрала і розбала 20 пнів паціка, в селі: Колодрібка, Саньків, Завушанці, Костильники обрабували 10 господарств/. Людей, що не хотіла дати їм їсти, вона побавля і хирчі вимушувала.

Щоб востраляти населення і змусити його до участі у "заборах", головно після насих акцій /розповсюдження та ривкинення листовців, листочок/, більшовиків, а опеціально нкад-вста че комуністичні гартізо-нів, до них мля обрад населення добря "авторитет" катів та опраців, всякими способами погрозували населенню пражидно на мітингах /прям. Товст. р-н, в с. Бутрошанці участковий нкго Кандицький говорив: "ан хочете самостійної, ма вам дамо таку самостійну, но вам хата відхочеться... ", або грозив: "коли люди не підуть до заборів, то все село переселимо, а людей вивеземо на Сибір". В с. Серогачівка на нараді голів і секретарів с/рад калітан Іва Івачук сказав: "хто до заборів не піде, хай вже забаряться і відходять у діс до тая, но там вже перебувають". 7. II. 47. в селі Гинків свідчий нкго Галкін говорив: "всі обов'язково мусять готуватися - хто не буде, в там держара розчитатися. Це будуть найкращі вороги трудячого народу. Це банда. Их чекає Сибір і тому на залізничній станції в Товстим стоїть для них два ешелона вагонів. Такого маю оконфіскуемо, а господарство владимо". Подібні випадки мля місце у кожному районі.

Внаслідок акцій більшовицьких поліційних органів ма мля перера "заборам" ряд втрат, які опісля сильно відбилася на самій підготовці до "заборів". Найбільші втрати були в Товст. р-ні, де впадо 12 стрільців і 2 підпільники, а двох було рененах. В Мельн. р-ні впао рай. організації нкго с.п. "Лев". Серед місцевого населення було вбито троєох хлопців.

За оторою більшовиків була дуже малі втрати, а в Товст. р-ні впао семі, а двох рененах.

2. Поділ на виборчі дільниці.

Постановою Виконкому Тернопільської області Рад Депутатів Труда від 10. XII. 1946 р. наш Терен був поділений на 3 округи дільниці:

- Товстенська виборча округа № 335, в склад якої входили р-ни: Золото-Потіцький р-н і Товстенський р-н. Товстенський р-н, постановою в дня 23. XII. 46. був поділений на 26 виборчих дільниць. Членим цих дільниць були ті самі люди, що минулого року. Кандидатом в депутата був висушений для 5. I. 47. Голів Василь Константинович, зав. обл. РД Тернопільської області.

- Чортківська виборча округа № 336, в склад якої входили р-ни: Вілбожанський р-н, Чортківський р-н, Скала-Подільський р-н. Чортківський р-н був поділений на 34 виборчих дільниць. Скала-Подільський р-н на 21 виборчу дільницю. Кандидатом в депутата була висушена Катерина Антоїлана Петренко, учителька 3Ш міста Чорткова.

- Бордівська виборча округа № 333, в склад якої входила р-н: Бордівської р-н, Мельниця-Подільської р-н, Заліщицької р-н. Бордівської р-н поділений був на 25 виборчих дільниць, Мельниця-Подільської /зема данах/, Заліщицької р-н на 28 виборчих дільниць. Кандидатом в депутати був висутий Ласак Іван Васильович, голова колгоспу імені Хрушова м. Бордєва, кандидат в партію.

В склад поданових виборчих округ, а також і виборчих дільниць входили переважно більшовицькі урядовці, а також члени партії. Вони-то, спадано з партійними організаціями та адміністраціями урядували ряд зборів, на яких вадвагали кандидатів в депутати та урядували мітінга і зустрічі виборців з кандидатами, переважно по 3 на район, в чого дві такі зустрічі на селах, а по одній в рай.центрах.

Треба тут підмітити не дуже знавай підбір партією "кандидатів" в депутати, що у великій мірі причиналося до погіршення перебігу й успіху "виборів", а також ці ж "кандидати" стали предметом насміхів і обговорювань. Така особа, як "кандидат" Ласак Іван Васильович, разом з Коралівки, Борд. р-ну, добре відома серед населення цієї виборчої округи. За польських часів був польським агентам та шпигуном, обманником і профітовитом. Тому-то більшовикам доводилося вельдіко почути від населення такі дотепи: прим. в с. Касперівці, Зал. р-ну, коли пражріплений от. лект. Баміляоз опитав селянина Андрійчука "Сем"яна, за кого він буде голосувати, цей пралодно відповів: "... знаю, дуже добре знаю, цей зльідка виграв у мене всі гроші, які я одержав за продаж корози. Я за цього картограя голосувати не піду!". Така "слава" облетіла всі села і викликала вже відповідну реакцію.

Також прізвище "кандидата" Товстенської округи Голый - дало притому різного роду дотепів та відповідної реакції. Прим. в селі Голозчанці, Тавст. р-ну, Ромниці Ірена запитала Зильшована на мітінгу: "як це, кандидат голый! Це смішно! Як він прайде між людьми, коли він голый!" Більшовик відповів: "це його фамилія Голый", жінка дальше запитала: "як-то, його ціла фамилія гола!" Це отже також причиною вадивнення самим населенням в селі Бутромичі кича: "на голого - голі картки!", в чого багато таких "білетенів" полетіло до більшовицьких уря. Це прізвище дало можливість населенню вадрадувати опісля своє негативне ставлення до голосування. В с. Голозчанці селянин Криль не хотів голосувати, а сказав до більшовиків: "на голого не буду голосувати, бо я утак сам голый і босий". В с. Ласівці під час голосування одна стара жінка, в чергуєчи білетень, говорила до більшовиків: "я не хочемо голосувати на голого, а хочемо голосувати на вбраного".

Кандидат Катерина Петренко вже не мала таких "прикмет", зглясно, вона не була спопуляризована. Вона тільки використовувала під час поїздок на "зустрічі", щоб там добре обкертися /в Скалі-Под. кликала лімаря в тиб оправі/.

3. Б і л ь ш о в ц ь к а п р о п а г а н д а .

Підготовляючись до "виборів", більшовики прасвятляли велику увагу пропагандивній роботі, зидниючи її з наближенням "виборів" хораз самийніе. Ця пропаганда спеціально скріплювалася і ставала більш нахобною і отвертою в тих місцевостях, де населення більш отверто реагувало та де краще була розгорнута нава протидія.

До пропагандивної роботи включався згесь актив поданових районів, в тому числі не тільки члени парткомів, адміністрації, але також і поліційних органів. Часто також на різних мітінгах та лекціях виступала в поданові представники з області чи ЦК партії. В першу чергу більшовицький пропагандивний апарат, використовуючи підготовачі роботи до "виборів", брав участь у зборах голів с/рад, а також особливо ведено послану пропагандивну роботу про

зборах, на яких вимагано кандидатуру, на всяких нарадах та мі-
 тінгах. Треба додати, що до "зборів" відбувалися наради всіх ор-
 ганізацій, підприємств, залізничників, а також збори з на-
 седенням всіх сіл, на яких вимагано "кандидатів". В першу чер-
 гу був завжди вимаганий "перший кандидат" - Сталін, опісля Мо-
 лотов, Хрущов, а згодом означена "кандидат" даної округи. Таке
 вимагання "кандидатів" мало старий, оклепаный опосід: на дору-
 чення партійного хтось із публіка вимагав "злого" кандидата, щоб
 то вже згаданах - решта присутніх приймає цю кандидатуру "од-
 ноголосно". Часом така "вимагання кандидатів" мало потішний ха-
 рактер /в с. Туральча, Скала-Под. р-ну, громадянин Марія Царук зі
 страху відвагнула замість Сталіна "кандидатом" тов. Дамбу - мі-
 щевий зав. клубу - в цих працях вибухнув загальний сміх і голові
 Іванконому Кармалову з тяжким трудом вдалося виправити цю помилку/
 Мітінги, які були у великій кількості уряджувані у кожному в
 сіл, мали не дуже то високий рівень. Часто-густо деякі в "орато-
 рів" обмахувалися до всякого роду погроз, або прохань з оторону
 населення, щоб вони пішли там до "зборів" і проголосувало за
 "рідних кандидатів". Зиді знова з погроз на населення переходили
 до загроз у наву оторону, закликаючи не слухати тих "бандитів",
 які "нам нічого не роблять, а тільки зводять на нас, на село,
 біду" /в с. м.д Залетяко, с. Білече З., Борш. р-н/.

на посади зборів, на мітінгах поручувано переважно такі
 теми: - нова сталінівська п'ятирічка і її доослгнення тепер і в май-
 бутньому;

- сталінівська конституція - найдемократичніша конституція
 в світі /спеціально обговорювано права радянського громадянина/;

- положення про "збори";

- Радянська Україна - невід'ємна частина великого і могут-
 нього СРСР;

- заклик до участі у голосуванні за виставленого "кандида-
 та", тут найчастіше розказувано його біографію.

Після кінця зборів чи мітінгів відчитувано звернення ЦК КП/б/У
 або відчитувано резолюції, прийті присутніми.

На зборах голів с/рад, професійних організацій, підприємств,
 /в Комсомолу чи агітаторів залликувано до яконайбільш активного
 включення до підготовки та переведення "зборів". Для агітато-
 рів, яких вважали кожна місцевість, місцевий парткабінет уря-
 джував лекції або семінари в самому районі чи в кількох місце-
 востях району і тут відчитувано такі звичії: Боротьба партії
 більшовиків за перетворення нашої країни в передову, могутню дер-
 жаву, Українсько-німецькі націоналісти на службі Німеччини, Ве-
 лика Радянська соціалістична революція, державний устрій Радянсь-
 кого Союзу, Соціалістичне будівництво Західних і Закарпатської
 областей /РСР, Міжнародний огляд. Періодні брошури одержували по
 кілька штук всі агітатори. И

Найбільше уряджували більшовицькі мітінги. Вони відбувалися
 по кілька або кількадесят разів у деяких селах /прим. в сс. Глу-
 бічку і Васиця було за час підготовки до "зборів" по 20 мітін-
 гів - Борш. р-н/. Загально в районах, не вважалося райцентрах,
 відбулося від 61 мітінг /Зал. р-н/ до 120 /Борш. р-н/. В Хотот.
 р-ні відбулося 119 мітінгів, з середньою участю 19 людей на ко-
 жному. Треба тут додати, що всі ці мітінги не мали найменшого уо-
 діху, а деякі кількість людей /найбільше 60/ сходилося, звичай-
 но по довгому роненні більшовиками, дуже часто серед погроз, тя-
 жкого побиття /спеціально в Хотот. р-ні/. Були випадки, де більшо-
 вники, побувши кілька днів в селі, не могли сходити людей і в
 там забаралися до району. Звичайно населення йшло на мітінги до-
 перза того, коли його гнали під кинжол, в супроводі лайки і бій-
 ка, але й там скоро розбігалось. /прим. с. Тороське, Зал. р-ну, упо-
 правлений Іванів, провадивши дек дні, не міг складати людей на
 мітінг, аж доперза третього дня - Зб. І. 47. за допомогою більшо-

ваків, оточив під час Богослуження церкву і забрав звіста людей під конвоем до клубу. Бачучи таку "охоту", він вже тоді говорив, погрожував: "коли так не захочете піти до виборів, то я вам вже сьогодні закладю, що можете сушити сухарі, бо підете пасти білі маваї. В с. Іванів Зол. цього ж р-ну, уповноваженому Дощенкові не тільки не вдалося 4. I. 47. скликати людей на мітинг, але й вислухати таких відповідей селян: "я хочу їсти, а не мітингу". В селі Дупляська арештувала Тарасович Вікту і Тринимиря Яну за те, що вони не хотіли йти на мітинг - це не перешкоджало задумати уповноваженому Барторському з 30 осіб учасників 360, на що він владив і протокол. В с. Іванів, Скала-Под. р-ну, у повноваженому Аверіанову не вдалося зібрати за цілий день людей, тоді він під вечір використав нагоду, що через це село йшли люди з ярмарку з різних сіл, задержав їх і почав говорити - люди, однак, розійшлися. В с. Антонів, Чорт. р-ну, 3. II. 47. більшовик гонимий цілий день людей на мітинг, але ніхто не з'явився. В с. Мушаква, того ж р-ну, 13. I. 47., коли не вдалося уповноваженому скликати людей, - він написав протокол, в якому вказав 312 присутніх, в там і від їхав. Як вже було згадано, майже у всіх селах Товст. р-ну людей зганяли силою на мітинги, серед частих побойів. Інші прикріплені, спостерігаючи таке ставлення, заманували селян до с/ради обіцянками повичка зерна, а коли ті зійшлися, робили в них мітинг /Гермаківка, Малин. р-н, Свидова, Чортк. р-н - 13. I. 47. Ласівці, Салівці, Товст. р-ну/.

У своїй пропагандивній роботі, крім скорше згаданої програми, звертала багато уваги на відвернення нашої армії на населення. Звичайно переходила зі спокійної форми роз'яснень в оboї "протанарочної" і "безцільної" нашої роботи до погрозу, звертаючи їх так в нашу сторону, як і в сторону населення, а, крім того, в р-нах Мельнич. Цод., Бордівському закінчувала всі свої мітинги чи збори ключем: "смерть українсько-німецьким націоналістам!" На мітингах переважно в такий спосіб звертали вістря проти нас: Товст. р-н - с. Сутроманці - 30. I. 47. - "людя не слухайте бандитів, які вам самостійну обіцяють, вони того не дочекають, їх вже не багато". 4. II. 47. говорив: "ми знаємо, що вам бандити не дозволяють йти на вибори, що вам обіцяють самостійну, але ми й знаємо як і з вами поступити." С. Летиче - "поможіть нам випукати тих бандитів" Ма їх вло'ємо, а тоді будемо мати, і ви, і ми, спокій та залиavimo вільним, щасливим життям. С. Ковилівці - 12. I. 47. "Нехай ніхто не слухає бандерівців, які зривають нашу роботу, бо їм вже не довгий кінець. Вони зараз знаходяться у найближчих англо-американських багатіїв. Від американських капіталістів вони одержують допомогу". С. Нарків - "Хай ніхто не слухає бандитів, бо їх вже нема багато, за один, або два роки ми їх всіх знищимо. На всіх територіях їх більше в нас нема як 2 мільйона..." 7. II. 47. - "Хай ніхто бандитів не боїться і нехай їде спокійно голосувати, їх вже не багато. Тут в Наркові є лише чотирьох, а в інших селах ще менше". Борд. р-н: с. Худківці, 9. II. 47. "Тому два дні було звернення до вас, щоб ви не йшли голосувати. Це роблять бандити, які не хочуть підпорядкуватися радянській владі. На не повинні слухати їх і вірити їм тому, що ми не покривали ходити за вами з гвалтівками в день виборів". Верхняківці: "На всі послання піти до виборів, а хто не піде, того ми арештуємо і розстріляємо". Тут також, як і всюди, велика частина населення до боротьби з нами, наказували, мовляв, того внаслідок таке "добро": село Др Яміль - заст. голова Райвниківському говорив: "тоді б нам було добре, як би ми знищили бандерівців, а ви в тому повинні нам допомогти. Ви скажете, що ми забрали контингент і приїждимо на села їсти, якщо б не було бандерівців, то я приїждив би сам, зробив би збори і від їхав би. Тому-то допомагайте німцям бандерівців і кра-

да замовимо." Заг. р-н; с.Колодарибна, 4.І.47. - "Не охудайте жовтих бандрівських підвентів, які вам обіцяють самостійну Україну, якої не було, немає, і бути не може, ва селяни повинні тих бандрів самі знайти, бо вона є верстатам українського народу". Чорт.р-н; с.Свядова - 18.І.47. "Не слухайте тих бандрівців, що скриваються по ямах і не кажуть вам вти до виборів. Чого вона хочуть! Самостійної України! Самостійна Україна не може бути, бо на неї хтось скоро нападє ба, а так не нападє, бо ми завжди іі спасєм Червоною Армією".

спеціальною формою пропагандавних акцій, які, крім "васунення кандидатур", виборів дільничих комісій, мали показати, що єзю "демократичність", зустрічі "виборців з кандидатами". Однакова майже всі такі зустрічі" закармалися смішним, для деякого бока чим вертепом. Щоправа, в райцентрах ці зустрічі заглядали ще яко-так, але на селах вона така дуже мало що правалися. Косить згадаати те, що на такі зустрічі переважно лавали людей силон, вадали їх до шибниці пра гарнізоні /Червоні, Борд.р-н/, а від- так давали червоні транспаранти і прапори та гнали на зустріч. В інших місцевостях /Товст.р-н - сс.: Нагірля, Устешко, Нарвія, кидали просто на сана і відвозили на місце зустрічі з відповідним забезпеченням. Крім того, місце самої зустрічі і "кандидата" добре забезпечували /с.Гермакізка, Мельн.р-н, 21.І.47. довкола округана більшовцькі автоматика людей/, та знова стояли біля "кандидата" такі ж самі автоматика з готовими до стрілу автоматами /с.Тоте Сивокоська, Мельн.р-н, 23.І.47./ . З кошиком "кандидатом" правдали на відповідна допомога в особах перших секретарів партійних райпарткомів, та деякі представники з області, а навіть і партії /Мельн.Сол. р-н/, які кермували цією ходом цієї зустрічі, обмакуєча звичайно виступ "кандидата" до розповіді своєї автобіографії та запланення "чесно працювати для народу і партії". До того часом вона дозвала звернення в нашу сторону, закармуєча притому своє здивування: "а що там якісь бандрита хотять самостійної, то ж вона і є. Чого ж вона хочуть? Чому вона не покладають своєї кровосадної, влочанної діяльності? Нащо вбавляють єдинокровних братів? Нащо рідну кров проливають...? Хай здаються і чесно працюють спокують свій гріх! Хай вклучаються до марного будівництва!" /с.Попівці, Товст.р-ну, 18.І.47.- промова "кандидата" Гогого/. "кандидат" Бордівської округи Ласак був біля отвертам і всі свої виступи закінчував закликком: "смерть українсько-німецьким націоналістам!". Коли побачав, що ніхто, крім його охоронячої ескорта не плаче, закармуєча до людей: "Чому не плачете, чому нічого не говорите... що вам повідожило, чого стоїте як німі, калі вам бандритів!" /Кравче Гор., Борд.р-ну, 19.І. 1947 р./.

Представники партії дозвляли звичайно виступи "кандидатів" захвалюванням "кандидата", закармуєча притому всіх виборців до голосування за нього. Кожен українець повинен чесно і совісно іти в день виборів голосувати. Кожен громадянин повинен чесно кинути свій голос за кандидата комуністів і безпартійних - Гогого В.К., як чесного чоловіка. Він є кращим сином Радяського Союзу і буде чесно працювати для свого народу" /18.І.47. село Попівці, Товст.р-ну, промова парт. Давічанка./.

На таких зустрічах більшовики старалися втягнути до виступів місцеве населення, а найбільше інтелігенцію та членів сільської адміністрації. Ці люди переважно обмакувалися до короткого закармуєча виборних, щоб кожен громадянин кинув свій голос у день виборів за даного "кандидата". Деякі в селян при виступах не зміла жодні говорити за більшовцькою суфларкою, як це між іншим зробила Анна Лучка в с.Попівці, і коли її говорили: "визи - хай живе Сталін" - вона відповідала: "ну, та хай живе Сталін", та знова повторила: "ну, та хай живе Гоголь".

Крім пропаганди жвавим словом, дуже сально була поширена під час підготовки до "зборів" шептана пропаганда, яку або поширювали самі більшовики, або, як вже скорше сказано, поширювала їх сільська або міська адміністрація і воєного роду агента і безпеки.

Цього роду пропаганда поширювала не тільки воєного роду панікери і чулки, а й в них обіщано скорше прабуття великих гарнізонів на села, але ще в такі деморалізуючі чулки:

- "Не слухайте бандерівців, бо вони вас дурять. Цілий світ в сьогодні за Радянським Союзом. Радянський Союз є непереможний, то що йому тоді зробить горотка українців. Атомна бомба не є страшна для Радянського Союзу, який вже знає спосіб і проти неї. В світі вже тільки американці є проти ССР. Бандерівців є дуже мало і їх скоро виб'ють всіх" /Тойст. р-н/.

- "Воєнка на залізничних станціях є багато порожніх вагонів для тих, що не підуть голосувати - їх воїх вивезуть на Сибір. Хоч голосуйте, хоч не голосуйте, то Рад. Союз така буде" /Чорт. р-н/.

- "Всі бюлетені при виборах є присвячені відповідним знакам і коли хто-небудь перецарне їх, то більшовики при підчисленні голосів будуть знати хто це зробив" /Скала-Под. р-н/.

- "Більшовики вже почали вивозити всіх тих поляків, які не йшли в Польщі до голосування" /с. Бабків, Зал. р-н - це чулку поширювали перебрані за голосуючих солдатів в гарнізоні/.

Всі ці чулки мали досить велике встрашюче значення. Під їх впливом багато з населення пішло опісля до "зборів" /Скала-Под. р-н/, там знова, де вони були скоро побороені, вплив їх був менший і під нього тільки попадали страхонуда.

Сільські клуби були, в загальному, майже в усіх надіяльні. Тільки декуди вдалося більшовикам, або місцевим комсомольцям уружувати їх /спеціально в Скала-Под. р-ні в ос.: Лосич, Данишці, де грали вютава та справляли забави/. Водних лекцій, зборів та промовних чоток конюституції не переводжено. Цільними були тільки клуби в райцентрах та в деяких містечках. Тут, крім вютави і забав, відбувалося навчання та положення конюституції та положення, однаково дуже рідко хто туди заходив і вони найменшої популярності не мали. В Залізничних була зорганізована бригада, яка в дні 25. I. - 8. II. 47, відвідала чотари села, тут грали вютава /"Пісня про Катерину", "Три івдять у Дзвонкове", "На перші гулі"/, а також було відчитувано доповіді про конюституцію. Всі ці вютави не мали жодного успіху і відбувалися при порожніх саях.

В кожній місцевості були зорганізовані до "зборів" десятківка та прикріплені до них агітатори. Майже кожний з агітаторів, будучи на лекціях та семінарах, дістав короткі напрямні своєї роботи а також відповідну літературу /брошури, газети, тощо/. Однаково, тільки деякі агітатори, навіть в райцентрах, вели свою роботу і то тільки доравочно, під натиском, обмежуючись до однак-двох зборів. На селах вона була чотар надіяльні, хіба під спеціальним натиском і контролем перебуваючих гарнізонів відбули подібно опівні або двоє сходив. Воєнка агітатори подавали фіктивні звіти, як також здорово брехали всякі газетні повідомлення про роботу подвійних агітаторів.

Подібно досить сально була поширена більшовицькою пропагандою друкованим словом. Вспраді тарах газет, як районських, так і обласних та республіканських не збільшували і вона на своїх шпальтах поміщувала вже від початку передзборчої кампанії всякі відомості, ззернення, затвердження складу дільничних комісій і т.п. Також поміщувала світлина кандидатів в короткою їхньою автобіографією. Для агітаторів була відпущена в кожній майже газеті чотина "На допомогу агітаторові", в якій послідовно роз'яснювано переважно права і обов'язки радянського громадянина та республі-

розписувалася про радянський виборчий закон. Перед самими "виборами" всі газети помістили "Звернення ЦК КП/С/У".

На кожній виборчій округу було вжито Тернопільською обласною друкарнею по 10 тисяч кольорових плакатів зі світлою і короткою біографією кандидата в депутати. Ці плакати були розліплені найбільше від 15.І.47. у всіх місцевостях, в селах вони найбільше появлялися ще по прахоті гарнізонів. В кожній сільській місцевості було розліплено до 100 штук таких плакатів, за виїмком с. Летичів, Товст.р-ну, де більшовики хотіли населенню заманіфестувати і розліпили їх у цьому селі більше 500 штук. Крім того була ще розліплена кольорова лозунга та заклики, числом до 80 штук на місцевість. В деяких районах появлялася була також така кількість "Звернення ЦК КП/С/У".

В передвиборчі дні були розписані також в кожній місцевості більшовицькі клічі, числом від 10, а декуди були опісані всі придорожні стіни. Тільки в деяких селах Чорт.р-ну не було їх зовсім. До цієї роботи ангажували більшовицьку місцеву інтелігенцію, агітаторів та воєнного роду "маларчуків", які переважно це доручення виконували "від напасті", дуже часто в грамайтичних блудам. Деякі в таких розписувачів, неспавни під вплив наших летючок, почали собі розписувати білі лозунги своєї карикатури з подобою Сталіна, використовуючи працюю ввечір /Скала-Под.р-н/. Були також випадки, що деякі з агітаторів, на праноручення більшовицькі, розписували лозунги на папері, але поміщували їх найбільше в проміщенні виборчої дільниці, бо деінде вони б довго не вдержалися.

На кожній місцевості кидали більшовицька, крім того, відповідну кількість "Конституції", "Доложись" та брошур, які доставляли своєю кількістю до числа 80 і більше. Всім агітаторам, завклубам, головам с/рад передано комплекти під назвою "На допомогу агітаторові", в яких були поміщені воєнного роду згадані брошури.

Вся ця більшовицька макулатура не мала найменшої популярності серед населення, бо воно використовувало всі можливості, щоб її вилучити. Брошура найбільше була звязана до курення, так, що декуди ще вона знайшла в лиця землі і не могла їх дістати, а найбільше діставалося воєнним плакатам і лозунгам; прам. Зал.р-н - 28.І.47 в с.Дзвиняч населення повривало ніщо всі плакати, які попереднього дня розліпила більшовицька, 4.ІІ.47. в с.Блищанка, цього ж району, до розліплених плакатів з "кандидатом" Лисаком дописували: зуса, файка, рога, зімала догора ногами, або просто зримала і херла. В с.Колодарибна ще днен, коли розліплюючи плакати більшовицька зайшла до хат, хтось не тільки повривав усі ці плакати, але ще й понаписував крейдом на їх місці: "Смерть Сталіну і його кандидатом!" В с.Туральче, Скала-Под. р-ну, на плакатах Катерана Петренка писали: "Катерано, пробудься, Катерано встань-но, Катерано озався та Істи нам дай-но". Подібні випадки мали місце в кожній місцевості, а спеціально в Товст.р-ні, де майже в кожному селі не вдержувалися ані лозунги, ані плакати, ані клічі. З цих же праць більшовицькі гарнізони мусіли добре пальцювати своїх "наліпос", арештувати деколи антиж, або неантиж людей.

4. Н а ш а р о б о т а .

З метою звязання реалістичності в протинародності т. зв. "виборів" до Верховної Ради УРСР, була з нашої сторони розгорнута широка революційна робота, а також підготовка народних мас до протиставлення цим же сталінським "виборам" та бойкоту їх. Всю цю роботу ведено тільки за допомогою пропагандивних акцій - бойових дій - проведено.

У пропагандивній роботі послуговувалося найбільше листівками, летючками та розписом клічів, які, або розписували на стінах, чи забавали на машині, або забавали дорезатором, а відтак розповсю-

джувано їх. Крім того зроблено кілька закритих зборів і досить велику кількість індивідуальних чи групових стріч з населенням.

Серед нашого громадянства було розповсюджено у відповідній кількості такі листівки: "Українці", "Українські Робітники", "Громадяни України", "Народ України" /дві останні відосови розповсюджено тільки в Борщівському, Заліщицькому і Товстенському р-нах/, до тоьох інших дійшли за лізго. Багато і розповсюджено в чорьох районах /крім Товст. і Зал./ карикатуру Сталіна: "Перша кандидат з декората", карикатуру Хрушова: "Видлагаєм Хрушова з кандидата", "Від селли забрала". З другої сторони цих листочок була поміщені протязборчі кличі. Такі самі кличі, після звання, була в дуже великій кількості анбавані на машині, а відтак розліпшовані у всіх місцевостях терену. Їх також розповсюджено безпосередньо на стінах буданків чи парканах. Окремо був анбаван і розповсюджений в деяких р-нах вірш "Т.з.в. "Демократичні Вибора"

Закриті збори було зроблено в Товст.р-ні /с.Свершківці - 8 раз/, в Чорт.р-ні /с.Муханка - 2 рази, с.Антонів - 1 раз, с.Смадова - 1 раз/. Дуже велику кількість стріч з населенням відбуто в кожному з р-ів /найбільше в Товст.р-ні/ і порушувало на них такі самі теми, що й на закритих зборах, часто багато обширише, завдячч притому доскусі.

На всіх таких закритих зборах чи стрічах обговорювано переважно такі теми:

- що таке конституція СРСР;
- вибори в СРСР і в інших демократичних державах;
- наслідки більшовицької окупації;
- яке має бути наше ставлення до т.з.в. "зборів";
- значення ставлення українського населення до "зборів" у внутрішньому та міжнародному житті;
- заклад до повного бойкоту "зборів".

Крім того відчитувано та поомовано відосови і популяризовано кличі.

Веручч під увагу умовна праці, велику увагу проявлено розповсюдженню серед населення шептаної пропаганда. Завдяка тому вона-то поширилася в найдальші закутки терену, а крім того, також за її допомогою вдалося в більшій часті побороити ворожу. У шептаній пропаганді поширено найбільше такі вістка:

- Готується всенародний бойкот "зборів", тому повинно до нього включитися все населення. Хто піде голосувати - той заплямляє себе як зрадник, як ворог народу.

- у всіх країнах, які попали під більшовицьку окупацію, народи протестувать більшовикам /останньо поляки/ і бойкотуять їхні "збори". Тому світ даватся на нас, як ми поставимось до "зборів". Хто піде голосувати - той хоче більшовицької влада, хоче голоду, Сибіру, тортур, збавств, грабунків, насильства.

- "збори" не є обов'язковим, а є добровільним. Населення не повинно боятися відповідальності, бо тим, що торік не пішли до "зборів" більшовики нічого не зробили - не зроблять проти нас нічого й тепер.

- у день "зборів" всякими способами старатися не бути дома, і тому: ховатися, захищати в сіл і т.п.

Внаслідок наваж акцій ставлення українськах нас ставало в кожим днем морав більш-менше й неуступчаве до більшовицьких "зборів". Наші відосови, кличі, карикатура переходили в рук до рук, населення їх з цікавістю читало, дискутувало над ними. Всі чуття, поширювані нашою шептаною пропагандою, знаходили згодда, майже, великий послух і проявляли в найдальші закутки та до всіх громадян. Треба тут додати, що дуже замінним було це явище, що де буда краще і сильніше розгорнута наша робота, там ставлення і настрої нас прабірали на одлі, воно неуступчаво і шперто говорило поміж собою, а часто і відповідало більшовикам, що на "зб-

бора" не підуть цілковато, або підуть тільки під штакон /найсальніше це заявлялося в Товст.р-ні/. "За що підемо голосувати - говорала жиди - за голод, за Сибір, чи за те, що не маємо спокою з цією голодою". У відворотності, у тих околицях, які були слабше охоплені нашім рухом, вилзком, до того це сально стероризоване більшовиками та охоплене їхньою агентурою - там настрої населення були не-стійкі, а перед самими "виборами" вони попадали цілковато в депресію. Тут можна було почути такі вислови: "що ми біди зробимо - мусимо йти голосувати".

Велику перешкоду у веденні нашої роботи створювали самі обставини, що часто-густо не давали можливості порухуватися /сніг, місячні ночі й постійні засідки/, а також деякі втрати в людях /упадок рай.орг. Мельн.р-ну с.п. "Лева"/.

5. Настрої і ставлення українського населення до "виборів".

Про настрої українських мас вже свідчать деякі, попередньо наведені факти, як прим. участь населення в мітингах, реакція під час них, запити, залякування свої невизнати на волякого роду вистачах та плакатах. З цих саме праць треба з місця зазначити, що цілість наших мас поставалася скрайньо ворожо до "виборів" і коли б була крайні обставини до їх переведення, а спеціально зменшений більшовицький терор, чи пра його цілковатій відсутності, більшовики мали б не фальшиво і підло подання 99,8% голосів, але вже правдиво той же процент бойкотуючих їхні найбільш підлі і насаляні "вибори" в світі.

Стан, який мав місце перед "виборами", а опісля частинна участь населення у "виборах", виник через кількітній, послідовний більшовицький терор, великі втрати, застрашення і брак в легальній свідомого й енергійного активу, який бмів би опіралися зі своїм революційним підпіллям та легально поширювати його вплив. Востанок намі маса сально протиставлялася більшовицькій брехні і часто сміливо говорила про це їм в очі. Прим. на мітингу в с.Гермаківка, Мельн.р-ну 1.І.47. один з селян, наслухавшись заохочення більшовицької демократії, сказав: "Якщо у вас так добре, то чому з-за Збруча приходять до нас люди за куском хліба". На запит уповажаного Васильця в с.Гуштанка, Скала-Под.р-ну, за кого піде голосувати, Лідусов лина відповіла: "За хліб, бо хочу їсти". У Борщівській виборчій окрузі населення дуже протиставлялося та бойкотувало асоунутого Лисака, говорючи: "Ми не асоуємо його в кандалах, то й голосувати за нього не підемо, бо цей обманник буде старатися заснувати на наших селах колгоспи та закріпить нас пра них". Подібно, в с.Званяч, Зал.р-ну, на запит прокурора Судка Сторожук лина відповіла: "Я голосувати не піду, бо мані голосування не в голові. Я сяду цілами днями голодна, бо не маю ніщо їсти, ні чим запалити". В Товст. р-нісамо населення авдагнуво вич: "на голого - голі картки", що дало опісля звід у "виборах". В інших селах /с.Нагірля/ населення заявало, що до "виборів" не піде і буде ховатися. В с.Нарків Львівської Задір, не двалачсь на побої, говорив до більшовиків: "Толото, востріль мене, а на мітинг не піду", з чого більшовики мусіли взяти його за руку і ногу, кинути на сана, а опісля так завести до клубу. Всього населення заявляло більшовикам: "Ми вже не за голого, а за збрального хотіли б голосувати". В ряді сіл цього району досить одверто протиставлялася більшовикам і сільська інтелігенція.

Деякого більшого застрашення викликав прахід гарнізонів на села. Тут також більшовики почали поширювати чуток з обіцянками строгої відповідальності за бойкот "виборів" і під їх вплив почасти населення гірше більш застрашене і стероризоване /спеціально Скала-Под. р-н/. Тепер серед населення можна було почути, а спе-

ціально серед слабодухів, з тому числі арештованих і загрожених людей, що вже покітували більшовицького "добра": "якщо ми не підемо до виборів, то нас усіх після того вивезуть на Сибір, арештують", або: "що ми тепер зробимо, коли в кожне село наїждять тільки голоди, які під штакотом таки повезуть нас до виборів. Ми безборонні, ми не маємо сил опертися". В Товст.р-ні і в селах, сильно охоплених ще нашим рухом, постава нас була дальше таки крайньо ворожа і неуступчава.

II. Перебіг "виборів".

1. Загальний огляд.

Як вже видно з попередньо наведених нами фактів, доб для "виборів" більшовика добре праготовався і старався вже завдавати забезпечити себе перед есентуальними несподіванками і боїкотом виборів. На сам день переведення "виборів" кожний партпратр ріплений, районний активіст, нкад-вст, чи начальник гарнізону був докладно взнайомлений з розробленими інструкціями поступування у всіх випадках, які б вийшли на місці. Це стало замітне тому, що на цілому терені більшовика поступала однаково, зглядно, з міру потреба.

У ніч з 8-го на 9-го лютого 1947 р. було зарізане строге поготівля всіх гарнізонів та обсада мід і мгб. Тоді-то в райцентрах та в місцевостях краще нами охоплених всю ніч ходили скріплені патрالی, а в села інде була скріплені стійки.

Ще до 8-го II.47., або і того самого дня до кожної виборчої дільниці, крім всякого роду уповноважених, які входили в склад виборчих комісій, працювали представники партії, мід, мгб в районі або в області, числом від 3-ох до 6 осіб і були присутніми у виборчих приміщеннях цілий час аж до скінчення "виборів". Вони-то, крім прапекріпленого тут гарнізону, творили охорону та слідкували за цілим перебігом "виборів". З цих працян, в райцентрах та в області виїхали з рітні місцевості та села всі активісти та члени поліційних органів, залишаючи в районі тільки деякого з низових працівників.

Вне 8. II.47. ввечором до приміщення виборчої дільниці скликано всю виборчу комісію, голів о/рад та десятників, а також декуда, для більшої безпеки, більшовика понадеганяти туди ще людей з поблизнах хат чи злованих на вулиці /с.Саньків, Зах.р-ну і ін/. В цьому приміщенні декуда було зорганізовано буфет /спеціально в райцентрах/ і майже всюду була музика, яка грала до розпочатку "виборів" і в час їх переведення. Щоправда, в ніч 8-го на 9-го лютого 1947. більшовика провадили більше серед страху і постійної паніки, а гуляння і забави мали місце тільки декуда. Після 12 год. ночі вже в деяких місцевостях більшовика посилали десятників та червоноарміїців по селі, щоб ті будили людей і потовалися до "радісного дня", або зганяли їх просто під виборчу дільницю, щоб там "терпеливо" на морозі чекали початку голосування. Деякі, більш поінформовані чи помолоді нкад-всти, стукаючи у вікно, загукували: "вкарвай до виборів - ти повинен бути першим, ти повинен получить премію". Однаково, під виборчі приміщення охоплювали тільки деякі люди, більш застрашені, і то в райцентрах.

Ще до початку "виборів" /до 4-ої год. - 6-ої на моск./ всі прапекріплені чи нкад-всти поспідаїдували заховати від виборчих кабін /в с.Попівці, Товст.р-ну, виборчих кабін не було совсім/ так, що сидячим біля урни, чи в приміщенні "виборів" було докладно видно, що робяться в кабінках. Коли деякі члени виборчих комісій протиставлялися тому, більшовика збували це мовчанням, або говорили: "ганує свою голову - кабінка мусять бути відчужені" /с.Павлівці, Борд. р-н/. Деінде на рідуче протиставлення виборчої ко-

місії /с.Путроманці, Товст.р-ну/ більшовики мусіли уступити і кабіна знова закрита. Однак, це був заїмок - звідси кабіна була відкритим, а часто побудовані з такого матеріалу, що крізь нього було видно, що робиться за їхньою отією.

"Вибора" розпочалися переважно з 4-ї години рано - 6-та за моск. часом, але декуди вони розпочалися на годину, чи навіть більше, скорше /з со.: Хмелева, Летич, Товст.р-ну початок о год. 5-ї за моск. часом./ Спершу голосувала більшовики, які були тут присутні як охорона, чи члени гарнізону, а опісля голосувала виборча комісія та "актив" села - голови с/рад і десятники. При цьому вже змістилися в деяких селах цей же актив і комісії звільнили опротас і або не хотіли голосувати цілковито, або ніхто не хотів голосувати першим. З цих причин присутні тут нкад-исти змушували погрозами та ставлячи людей в чергу і так послідовно проголосувала /со.: Савьків і Колосарівка, Зал.р-ну/. Зараз після такого проголосування цих же десятників і голів с/рад послали зганяяти людей до голосування, однак багато з них, пішовши додому, не виконували свого обов'язку, а полягали опата.

Для того, щоб надати "виборам" більше авторитетного значення, більшовики зганяли до виборчих урн в першу чергу найбільш поважних людей даної місцевості з-посеред інтелігенції та господарів, або прикликали сюди найстарших дідусів чи бабусь. Ці, звичайно, не хотіли зовсім йти голосувати і, як прам., до старої жінки Кокушко Марія з с.Тороське, Зал. р-ну, більшовики послали чотирьох десятників, однак, коли вона відмовилася далше йти голосувати, прийшли сюди солдати і силою забрали її до виборчої дільниці та змусили першою проголосувати.

Зараз зраня, після початку голосування, дуже рідко хто вже йшов до голосування, і тільки в тих місцевостях, де більшовики почали змістити сильно зганяти, або в райцентрах, число голосувачів до 10-ї год. ранку було більше. Переважно, саме в цей час люди, гонені більшовиками і десятниками, йшли голосувати, а майже у всіх селах Товст.р-ну голосувати почала dopiero після сильного гонення, коло полудня.

Виборці, яким дозволялось перебувати в місці виборчої дільниці, одержували білетень і по відзначенні їх у списку, була зараз спрямовані до урн. Це робили присутні тут нкад-исти, чи солдати з гарнізону, які, вельми виборця за плечі, підводили до урн і говорили: "кадайте скоро тут і йдіть отидати" /с.Тороське, Зал. р-ну/, в інших місцевостях це роблено подібно. Коли знова деякий виборець, одержавши білетень, запитував, чому кабіна відкриті, - ле одержував на це відповіді, в інших знова випадках, коли така силою вайшов до кабіни, не знаходячи там олії, яким міг би зчиркнути білетень, бо всі вони були поломані, або повинні були в них вайти, тут також він міг почути від прикріпленого чи нкад-иста: "бандіт паволя мизати" /с.Гермаківка, Мелн.р-ну - нкад-ист Миколаєв/, і змістилося йому котрийсь говорив: "це не тут, а там урна". Так супроводженій виборця і наляканий виборець, хоч-не-хоч, кадав білетень та вайшов. Коли дехто таки зчиркував білетень, як це прам. робила Биларчук Марія з с.Тороське, Зал.р-ну, яка вайшла така до кабіни і позиченом олієм зчиркнула білетень, при вайході з кабіни підійшов до неї ст.лейтн. Служенко та тягнув її до сусідньої кімнати, щоб там розправитися з нею. Тільки її крак та присутність великої кількості людей перешкодав йому з тому. Крім того, всіх, хто йшов до кабіни, більшовики супроводжували загупками, а також демонстративно собі заласували. Використати кабіна населення могло тільки там, де більшовики мали більше кіноту з гоненням людей і не могли добре допальнувати порядку у виборчому приміщенні, або там, де вони, віруючи у свій настоящій авторитет, думали, що населення не використає можливості протиставлення, зчиркував білетені в кабінах /Цагани, Скала-Под. р-н,

де був присутнім під час "зборів" голова району і начальник мго/Подібно, через неогогляд, або в час обідів, коли присутні тут нквд-исти пішли з зборчого приміщення, з'являлися також бюлетені. У всіх інших випадках наше громадство вважало свій еспротав, кадалючи до урн часті картки, подібні до бюлетенів/спеціально в Товст.р-ні, а найбільше в с.Путроманцях/, або закористовуючи замідання, ховало бюлетені, чи кадало до урн наші ключі, лоточки, чи якісь свої малюнки і написи.

Найбільше свій еспротав заказувало населення, бойкотуючи "зборів" цілковито, або отягаючись від голосування. Щоб це побороти, більшовики йшли на різні штуки і несправляння. Вони, закористовуючи загальні недозгоди в харчах, пускали серед населення чутку, що кожному зборцюві дадуть після проголосування 2 бухонці хліба /с.Нівра, Мельн.р-ну/. Після того, коли лакоми люди на такий "презент" проголосували, чекали на оцю "належність", насміялися з них. В с.Гвинківці, Товст.р-ну, для кожного з зборців при урні крамар надавав по 1/2 палляка якогось вару /ніби вана/, одму кістку пукру, 1 коробку сірників, але за це зборець платив 14 крб. В с.Бересток, цього ж р-ну, крамар, подібно, на наказ більшовиків, давав кожному зборцюві даром м'ясо виробу, за що опісля заплавав сам 1,500 крб. В с.Ласівці роздавала поміж стариків, які прийшли голосувати задувно булочки, які напих крамар в одержаних даром від більшовиків 15 кг мук. В багатьох інших зборчих дільницях була подібні прамана-буфети, які переважно більшовики організували через грабунок населення /с.Олександрівці, Борд.р-ну, участковий нквд Кадведьов вграбував до такого буфету хліб і тваринні продукти від людей/, продаючи відтак ці речі за гроші.

Коли навіть така "благість" не притягала зборців до голосування, більшовики почали просто серед погроз, побоїв, матюгань і стрілів лонати селля та гонати до "зборів". Це спеціально мало місце тоді, коли до голосування ніхто не йшов майже до полудня /найбільше в Товст.р-ні/, де крім трьох сіл: Бураківка, Рожанівка і Лисовець, в кожному іншому, а навіть і в райцентрі населення не йшло добровільно до "зборів"/, а також і під вечір /с.Колодарівка, Зал.р-ну/. Воюда тут на "зборів" вганяли більшовики, увброєні в кріси та автомата, готові до стрілу, чи стріляючи за зтікаючим. Таке гонення мало місце у всіх крапах селюч р-нів, крім Скала-Лос. р-ну, де люди пішли до "зборів" гонені тільки десятками. Тільки в райцентрах і містечках до "зборів" не гоняло візько ані нквд, а подібно гонили їх десятками.

Таке насильне гонення до "зборів" відбувалося в різну пору дня і дуже часто його перевозили спеціальні адмовні відділи, які вже були праготовані ще скорше в кожному з р-нів. Для короткої характеристика досить згадати, прам. Товст.р-н, с.Путроманці - більшовики, гонячи людей, били їх і стовжали прамкладами. С.Летяче - більшовики стріляли під хатами, а навіть у хатах так, що не йшла голосувати, а також, ведучи їх опісля, били й називали. С.Попівці - у всіх так, що не йшла до "зборів", розбивали і немали вікна та двері, нквдщик нашла у хаті все, що їм попало під руку, б'ючи притому людей, яких опісля гонили до зборчого приміщення. С.Слобідка - більшовики гонили людей і били прамкладами, а стріляли когось, що ніс воду, чи ділянку з молоком, відбирали від них це, нквдщиком заставляючи з них все на землі і таких облежених виставляли до зборчої дільниці. С.Садка - Старикові Костеві під час гонення до "зборів" зломали руку. С.Хмелева - за Павліном Обарчук, коли та не хотіла йти до "зборів" більшовики стріляли. С.Свержківці - нач.мва Кінаратов хотів Головецького Богдана задушити, а його жінку побив тязко і так пігнав на "зборів". С.Копалівці - більшовики під час гонення побив тязко кількох людей. В с.Колодарівка, Зал.р-ну, нач.мва Золотий та інші нквд-исти били людей, гонячи їх до "зборів".

В цьому р-ні більше таких жорстоких випадків не було. В Чорт.р-ні - с.Антонів, для більшого респекту у гоненні та встрахенні населення, замовляли через голову 40 дів і загрозали, що хто не підє голосувати, того анєзуть зарєз на Сибір. В с.Пудьганівка, підчас гонення людей мє-вєст капітан Вусачєв застріляв дівчину Войцєшия Марію. Більше формє мало гонення людей в с. Глубічок, Борш.р-ну, де стягнені гарнізона гонили послїдовно людей, б'ючи їх притєоу.

Для того, щоб не більше змуєвти виборцїв до голосування, більшовики у тих селах, де спеціально люди отягалиє від участі у "виборах", ходили по селі з урною і тут змуєвали людей кидати голоси /це у тих, яких здаєлося більшовикам застата/, або це робила більшовики самі, не застатав голосувача адома, чи при їхній відмові. Найбільше люди, побачивши таке пудало-урну, втікали, а декуди просто відмовлялися голосувати: с.Головчанці, Товст.р-ну - тут люди послїдовно говорили до більшовиків, що прийшли в десятниках: " ми голосувати не будемо, ви забрали наш хлїб, ми їсти хочемо," а господар Криль сказав: "про мене, ваньта його /билетєнь/ хоч в кухню". Більшовики цим цілковито не зракувалиє, а голоси кидали в урну самі. У хатах, що була позаміжани, відчасовиє відповідниє кількїсть билетєнї, кидали подїбно самі. В с.Цапїнци, Товст.р-ну, більшовики, ходячи з урною, відчисловала під хатами відповідне число билетєнї та кидали їх в урну. В інших випадках зганяли до одної хати більше людей і змуєвали їх там кидати билетєнї, або самі кидали. В с.Мївра, Мельн.р-н, більшовики, переходячи з урною, давали кожному стрїчному билетєнь, без огляду чи він проголосував, чи ні, і говорили: "кидай в урну". В с.Горошєва, Мельн.р-ну, коли місцеві бєангєлєми відмовилиє голосувати, проєвєкатор Кудєв Віктор, що є працівником мєб, побєвєвав їм до урни чаколєнє рук. В с.Торєцьке, Зєл.р-н, більшовики, прийєвєвєли з урною, застали жінку Рабчук Параску вже вимрєчу, але в тут дав собі раду, доторкнувши билетєнь її рукам, кинув його вїдтак в урну. Цїєну ініцієтєву заввала деякі парт-пракрїплєні в селах Зєл.р-ну, що винаєшли "ходячу урну" - дєбїєтєнакїє, яким дали билетєнї до правої кишєнї, а послєдали до лївої, щоб там люди, голосувачи, кидали билетєнї до лївої кишєнї.

У всїх інших випадках, коли більшовикам не здаєвалоє доєвести голосування до порядку, лєвали людей на аудїці, безоглядно, чи вони голосували, чи ні, транспортували їх до примїщення виборчої дїєлєнїє і тут вже без відмїчування у виборчих опїєсках, кавали кидати билетєнї в урну. В цих же прїчєнї деякі з громадян тепєрїєньєго СРСР мали наєсуду, як нїгде в свїті, проголосувати по кількєх разїє, /с.Вабанці, Борш.р-ну/. Також у селах, де люди не хотїєли йти до "виборїєв", більшовики послєдали дєєлєтєнїкїє з листєв або з картками, щоб на них люди підписувалиє, що не хочуть брати участі у "виборах"/Товст.р-н/. В с.Наркїєв, цього ж райєону, слїдчїє мїєд Гєлєкїєв заввала своє ініцієтєву в той опїєсїєб, що зарєдєв вїдєбратї від неголосувачих виборцїв послїєдєк, а вїдтак на пїєдєставї їх голосувала більшовики.

"Виборєв" в послєдєнїєках дїєнїєцїєх кїєнчєлєся в рїєзному часї. Перєсїєчно найбільше вони кїєнчєлєся на сєлах гєд. 12, 13-є попол., за мїєсєвєм часєм. Декуди, сєнаєд, кїєнчєлєся вони дєже рано, як пр. в сс.: Мєжєлєкїє та Пєлєпчє, Мєлєн.р-ну вже закїєнчєлєся о гєдїєнї 10-їє рано. Найпїєзнїєше закїєнчєлєся "виборєв" в с.Пупаркє, Борш.р-ну, о гєд. 22-їє за мїєсєвєм часєм. Щоб забєзпєчєти собі 100-прєцєнтєвє проголосування, більшовичкїє "прикрїєплєні" воєди, або самї дєкїєвали бракуєчєх голосїєв, відчисловали відповідну кількїєсть, чи давали кидати їх чєрєвоєармїєцїєм, або всїєм людям, які попєла під руки. Прїєм. в Товст.р-ні докїєнула більшовики в сєлах: Пуптрємїєнці - 70 билетєнїєв, Дєрєгєчїєвєка - 26, Кєшєлєнїєнці - 23, Хмєлєєвє - 43, Свєршкїєнці - 137, Наркїєв - 130, Сєдєкє - 120, Пєлєпчє -

ці - 42. Найбільше голосів дала більшовиків в с. Глубічок, Борщ. р-ну, - 652 бюлетені - більше половини, що мали проголосувати. Чото-густо гонені люди до "зборів", прийшли до виборчої дільниці, довідався, що урни ані виборчої комісії та більшовиків ще тут нема, а також, що вони вже проголосували, ... хоч тоді була доперва 10-а чи 12-а год. дня.

Через такі "шадкі голосування", зглядно через злих математиків, яких більшовики везли на села, переважно по перешислованих голосів в районі вказалося їх забагато, порівнюючи з числом голосуючих зі списку. Прям. Борщ. р-н, с. Глубічок мало 2 голоси надані, Бабинці 29 голосів, Худківці 5 голосів, Глибківці 51 голосів надані і т.д. Це, однак, не перешкодило більшовикам подумати, що ця наданка виникла через голосування людей зі Сходу /яких на ділі не було/, або, що комісія не була зачкрена, чи інше.

На закінчення характеристика цього більшовицького "вертапу" треба ще додати, що підчислювання голосів відбувалося в районі, і враз після таких проголосовань більшовики забирали зі собою урни і виборчу комісію та відходили до району. Це декуди заглядало так: попереду в наїжені крісани із штаними йшли більшовики, за ними їхали сами, на яких стояла червона урна з бюлетенями. За урною, у невеликій віддалі йшли члени виборчої комісії. Місцеві люди, отримуючи цей похід, покружували за ними: "гей, а накрайте хоть урну, бо вона моя труна заглядає, а за їдете, як за мерцем".

Ще під час підчислювання голосів більшовики не забули виправити собі дещо процент голосів. Коли під час перегляду бюлетенів помічено багато перешислованих голосів, то їх більшовики зміюця зважали за ваги, вагами навіть зважали цілковито перешислованих бюлетенів зі с. Бураківка, Борщ. р-ну. Тут перший секретар партії Терещенко дав таке пояснення: "це перешисловані ті, що надані кандидатам, а не самі кандидати". Подібно вказався перший секретар партії Товст. р-ну: "бюлетені є ваги. Люди не знали, що робити мають. Вони думали, що то справді треба вносити бюлетені, тому й вносили їх, але вони є така ваги".

2. Як проходила "вбори" в поодиножх місцевостях терену.

Щоб краще уявити перебіг "зборів", подаємо опис їх введення в деяких селах поодиножх районів:

Товстенький район.

В цьому районі населення найбільше протиставалося "зборам" і всі майже 21 село, крім 3-ох: Бураківка, Романівка і Лисівці, не пішли до "зборів" добровільно, а тільки після гонення більшовиками, під побилом, вигоненням з хати і т.п. В цьому районі навіть населення райцентру бойкотувало "збори".

С. Наркід.

Вечором 3.II.47. до приміщення виборчої дільниці більшовики закликали всіх членів виборчої комісії, десятників і працівників сільської адміністрації. Всім їм казали заночувати при урні. "Збори" розпочалися ще далеко до дня. Наперед проголосували члени виборчої комісії й десятники, потім їх всіх розіслано, щоб сходили люди так, щоб до 10-ої год. рано голосування скінчилося. Це, однак, нічого не помагало, бо люди десятників не служили і до "зборів" не йшли. За десятниками пішли зваяти люди з селом самі більшовики. Вони почали салом вганяти селли, б'ючи їх, називаючи злодіями і стріляючи на пострах у воздух. За цей перший

49

раз вігнала 70 людей і вона проголосувала, однаково даліше ніхто не йшов до "зборів". Тоді більшовик пішов в село, галюча за людьми по хатах, б'ючи їх, втовкаючи та стріляючи за зтікаючими. Переположани люди доперва о год. 14-ій поноч. почала більше сходять до "зборів". Довганюха Василь, який відмовлявся йти на "збори", більшовик арештувала, але до 15-ої год. поноч. не проголосувала це навіть половина людей, тоді більшовик пішов ще раз в село і почав відбарити від людей посвідки. На підставі цих посвідок самі більшовики кадали бюлетені до зборчих урн. Коли голова зборчої комісії запитав уповноваженого району слідчого м-б Галкіна, чи ці голоси будуть важні, він відповів: "конечно це будуть важні". Прокіпа Василь загнала до голосування босого, це сама зробила з його родиною, крім того ходила кілька разів від хати до хати і записувала, хто не голосував, на кінець забрали урну та пішли з нею по хатах. Делка кількість людей була арештована та сиділа в павицях до самого вечора. Тут треба додати, що кабінки були розселені і під постійною обсервацією більшовиків. Коли, прам., Довганюха Василь зайшов у кабінку і почав дивлятися бюлетені, більшовик заарештував: "ти чого, блать, туди зашол, кресніть ілі что" та записав собі його прізвище. Багато людей викрадало бюлетені, або кадали до урни чисті картки, або зтікали без голосування до дому. Одні західники одержали бюлетені подар. Це побачив один більшовик і хотів його бити, але здержався, бо в приміщенні було багато людей, і тільки записав собі його прізвище. Під кінець голосування вказалося, що бракує 180 голосів. Їх казали зборчій комісії зачеркнути та самі канула таку кількість до урни. "Збори" закінчилися о год. 17-ій.

8. С а д и в

9. II. 47. Около год. 3-ої рано більшовик з місцевого гарнізону застріляв вгору дві білі ракети, цим давши знак, щоб люди готувались до "зборів". Після цього розпочалося голосування і тут знову проголосували члени зборчої комісії, десятники і агітатора. До 12-ої год. поудня ніхто з населення не голосував, хоч по селі вже по кілька разів ходили десятники. Вночіне за голосуванням розійшлися більшовики з місцевого гарнізону і вони, виходячи до хат, одєю загнали людей, б'ючи притому немилосердно, привладаючи від криків. Стажкові Коотві вломили під час того руку. Багато з людей, підозрілах більшовиками, було приведено до зборчої урни під пінками і вони мусіли проголосувати. Однаково, не всі люди голосували, багато з них зачеркували бюлетені, або крали їх чи замість того видавали білі картки, ще інші дерли такі бюлетені і розкидали по дорогах. Згідно з переказами людей дуже багато бюлетенів було позачеркуваних і позертих, але більшовики їх узяли за добрі. Із числа 660 управнених до голосування не голосувало около 180 людей, за яких самі більшовики канули бюлетені.

Вечором біля год. 5-ої більшовик забрала урну і членів зборчої комісії та від Ігуля до Дорогичівського гарнізону, а звідти другого дня в район для підчотлення голосів.

9. С о л о н е

Вечором дня 9. II. 47. більшовик вігнала членів зборчої комісії і десятників до зборчого льонало і там замкнула. Рано 9. II. о год. 4-ій за місцевим часом розпочалося голосування, де проголосували всі ті, що були замкнені звечора, але після них до 10-ої год. перад полуднем ніхто не прахдав. В цім часі прійшли в р-ну деякі військ-аот і дав наказ місцевому гарнізоні насильно опровадять місцевих зборців до голосування. За деякий час під поборою і їх багнетами прагнула кілька груп людей. Така ганення в поборою і митоманнтя відбувалося аж до 4-ої години поноч. Примуваць таким способом, зборці не входили до кабін, бо за ними слід-

кувала більшовики, що опділи обабіч стона, на якому місталося виборча урна. З 420 осіб управнених до голосування не голосувало 150, ва яких більшовики кинули самі бюлетені до урни.

3. Пу тр о м а н ц і .

9. II. 47. Около год. 12,30 вночі більшовики з місцевого гарнізону вігнали виборчу комісію, а з 4-ї год. рано проголосували більшовики місцевого гарнізону, виборча комісія, однак во, покищо не хотіла голосувати, заявляючи, що ще має час. Від год. 8-ої ночі по селі ходили більшовики і зганяли людей до виборчого приміщення та до год. 7-ої ранку проголосувало всього 27 людей, з тому числі 19 москалів. Проти піде званий веріт в кабінках більшовиками заперестували всі члена виборчої комісії так, що більшовики мусіли піти на уступок і зврати їх назад. Це дало опісля можливість людям вчеркувати бюлетені та вклати до урни місто них білі картки.

Коло 8-ої год. ранку 5-ох більшовиків з саркантом на чолі пішли дальше зганяти людей до "виборів" і початково прагнули двох хлопців та жінку Григорія Марію, яку прагнули скра цілком роздягнути. Около 10-ої год. заслали довірених на село по хорах, а більшовики почали дальше гнати людей, б'ючи їх пратому і велико наважачи. Тут Маланчук Іван обірвав так добре пракидом в плечі. Прабував до виборчого приміщення, люди почали звкратати бюлетені та вклати до урни чисті картки, кусні більшовицьких плакатів та газет. Вкороці, однак, більшовики це запримітали і скра прабуло 5-ох більшовиків на поміч з капітаном - жидом з м'гб, які внов хотіли піде зврати в кабінках, що викликало свільня спротив голоси комісії, який така доблася того, що зврати були назад опудані. Люди почали дальше захождати в кабінки, але більшовики вже до кінця "виборів" не відступали від урни і пильно спідкували за виборцями. Багато людей потерпіло від побоїв, а Маланчук Лука за те, що сказав, що "вибори" не є мусові, дістав кілька пракидів по плечах. Коли Марію Павло сказав, що він голосувати не піде, бо "вибори" є добровільні, більшовик надрив до нього автомат та сказав: "Голосувати не буде, але я хати не буде" і так проточачи загнав на двір в хату. Багато в людей, користачи в замідання, ховали бюлетені і не проголосували, виходили з виборчого льокалю. Від 2-ої год. вночі до раня більшовикам досадилось вдрати в мурів три рази нані вичі. Після 15-ої год. більшовики, відрозували чюло бракурчик голосів, яких було около 70, кинули їх так чюло бюлетенів до урни.

В цьому селі на 522 проголосувало 452, з чого було 90 бюлетенів зачеркнених, 196 чистих карток, 190 бюлетенів пропало, а около 70 бюлетенів більшовики кинули самі.

3. С в а р ш к і в ц і .

Дня 8. II. 47. на 9-у год. ввечір більшовики окликала до приміщення виборчої ділянки членів виборчої комісії і десятників села, тут перебули з нами аж до 4-ої год. рано. Першими проголосували більшовики, а опісля виборча комісія і десятники, яких звраз після того післало гонати людей. Коли дослав час ніхто з людей не праходив, більшовики почали гонати людей від краю села. За це, що Павло Павло сказав, що вибори не є мусові я він не мусить піти, більшовик почав стріляти в хаті аж дотх, доки всі в хаті не зайшли до "виборів". 4-ох більшовиків вігнало всіх людей ізвулиці під хюом до одної в хат, але коли двох з них, що були зі зброєю, пішли по інших людей, двох останніх без зброї люди не хотіли слухати і пішли до "виборів" аж туди, коли ці принесли собі вріса і так попрощали людей. За це, що Головецкий Богдан сказав до нач. м'гб Кіндратова, що "вибори" не

е мусові і до він боїтьсод, щоб його бандеріці не збала, цей з кроком: "як боїтьсод, щоб тебе бандеріці не збала то я тебе вадупу", кинувся на нього і почав його душити. Головецьку Марію за те, що хотіла рятувати, цей же Кіндратов виканув з хата та ошпарив і ударив кілька разів прикладом від кріса та підгнав так обоїх до "заборів". В деяких інших хатах більшовани, стріляючи, повідомляли людей, що заборча комісія нетерпеливо чекає їх придуття. На двох вулицях більшовани зовсім не зганяли людей і ніхто звідос не пішов до "заборів". Зразу під час голосування люди довший час кадали шости картки і крали білетені або вчеркували їх. Ці завважали більшовани і зачала пильно слідкувати, з цих же причин люди вже кадали до урни білетені такі, які їм було дано.

Около 14-ої год. більшовани, відмітавши так 137, що не год голосували, кинули таку саму кількість білетенів до урни.

С. Н а г і р я н а .

Вечором 3. II. 47. до заборчого льокалю більшовани зігнали членів заборчої комісії та деонтиків та перебули з ними тут до 4-ої год. рано. Першими проголосували більшовани, а відтак деонтики і члени заборчої комісії. До 9-ої рано ніхто з людей голосувати не прийшов, а в 11-ій більшовани пішли вже гонити людей. Деяких з них довела на вулицях, інших забрала насильно в хат. До кабіні не дозволяла нікому йти, говорячи: "зачем тебя в кабіну йти, то я только один кандидат, вот прочти в бюросі в урну". Багато людей до заборчого приміщення привели під штиком: Омеліян Факора, Мроха Ореста, Лівалюку Маланку та Венішчун Маланку. Щоб не голосувати, бо більшовани почали ходити в урну вже до хатах, люди товкали по стовпах та стовпах. Одні вийшли кадали кинути в урну білетені, і коли вона цього не хотіла зробити, більшовани кинули їх самі. Багато з людей було привезених до заборчого приміщення без шапк і без шапок, а при тому не обійшлося і без побоїв.

Під кінець більшовани відмітали за списком 31 заборчу, що не голосували, кинули на них всі білетені та відіхали в 17-ій годі в урну до району.

З а х і с т а ц ь к и й р а й о н .

Спротив і бойкот населенням "заборів" має білий одвертий характер тільки в кількох селах р-ну. У всіх інших від не заказували так одверто, а майже повсюди всі пішли до "заборів" без опроту.

С. С а н ь к і в / Б о г д а н і в н а / .

Вечором 3. II. 47. більшовани зігнали до заборчого приміщення около 70 людей та заборчу комісію і деонтиків, які опільно перебули тут аж до 4-ої год. рано, себто до початку голосування. На пропозицію голосування ніхто з присутніх не хотів того робити. Тоді нач. мтб, що був тут присутній, і давши одному селянину, кинути: "кадай тут в урну". Так робив з кожним присутнім по черзі. Проголосувалих людей більшовани вислали в село, щоб зганяли інших людей та до голосування ніхто не влялявся і тоді більшовани, взявши урну, ходили від хата до хата і змушували людей голосувати, а коли хто не хотів, кадали більшовани до урни білетені самі. Зайшовши до селянина Москаля Василія, і коли ця рудуця відповіла, що голосувати не буде, більшовани кинули за неї білетеня, говорячи: "коли ти не хочеш голосувати, бо боїтьсод бандеріці, то я кажу за тебе, я їх не боюся". Голосування у заборчій дільниці проходило під дуже строгим взглядом інших-вотів так, що вчеркнуті чи подерті білетені і зробили це випадково, було не-

Можливо. О год. 13-й "збори" закінчено. За непроголосуваних 200 осіб більшовики кинули бюлетені самі. Голоси підчислювано в районі.

С. К о л о д р і б к а .

Голосування розпочалося з 4-й годни рано. Першим проголосували в селі та агітатора, яких ще попереднього дня задержано у зборчому приміщенні. Їх поуставляв уповноважений Івашенко гусяком і даючи першому з черги Ількові Середі бюлетені, показуючи на урну сказав: "Іди отам і кидай, а коли не хочеш, то іди підписався, що ти проти зборів". Після проголосування пішли більшовиків і агітаторів зганяти жінки до "зборів", але ні один з них не вернув уже до зборчої дільниці, як також не приходив ніхто з населення. О год. 8-й зголово звіт з перебігу "зборів", де вже зазначувано, що проголосувало 150 осіб, а в дійсності було проголосувало 50. До 12-ої годни проголосувало ще кілька десятків зборців, яких більшовики припровадили одна за одною. Тоді Клименко написав листа, де зазначував, що населення, мамо всіх зусиль, не хоче йти голосувати. О год. 14-й приїхав у село нач. мб Запорожець та лейт. мб Кмурко з 6-ма солдатами. Клименко на той час був на обіді і Запорожець, довідавшись, що населення не проголосувало, ударив Клименка по лиці і почав кричати: "ти тут як папєрама починаєш, а за людьми нема кому справитись". Присутній при такій операції секретар о/рада почав втімати, але його зловив Запорожець за кошу на поросі і довго з ним намотювався, нім ваткнув до хати. Після того Запорожець зі Кмурком пішли до Марія Василя, Баб як Степана, Матійчук Софії, яких побачив та передали білети, щоб вони відвели їх до голосування. Самі дальше зайшли до 60-літньої селянки Сторонук Софії, яку разом з донькою заганяли неодягнених і босих в хату і повела разом з собою. Коли вона просялася, щоб їх пустила взувала, Запорожець ще більше колаз їх та повів так аж до зборчої дільниці. По доросі завернув до Машки Махайла і вигнав його 70-літню матір, не вважаючи на те, що вона ледве йде, набрав її, говорючи пратім: "ти бабо хочеш самостійної Україна, як тобі дам Україну, то тобі твої глєва поламають і ти її бачити не будеш". А правивши цю бабку до зборчої дільниці, дав їй бюлетені, каучи: "голосуй" "Коли б'ють - то голосувати не можна" - відповіла вона. "Я відколи жию це не бачила й не чула про такі збори, щоб люди йшли і одна за одною гнали голосувати. такі збори можуть бути загни". Коли бабка проголосувала, Запорожець взяв її за плечі і втрушив за даір, каучи: "ти це будеш стара торбо, ругатись! Паши...!"

Клименко, знова, зайшов до Богдаричука Андрія, набрав його жінку і погрозив, що коли він не піде до голосування, то вивезуть його на Сибір. "Коли б'ють і мають вивести на Сибір - то я не голосую" - відповів селянин. Тоді Клименко взяв 2 бюлетені і сам кинув до урни. Дальше зайшов до Антонок Марії, яку набрав і змував голосувати другим раз. Коли вона запевняла, що вона вже голосувала, Клименко ударив її в обличчя, каучи: "чорт з тобою, голосуй ще раз!" Багато інших селян, як Антонок Іван, Матійчук Марія Антонок Заовлана, Андрусак Дмитро, Матійчук Дмитро, Матійчук Драма, Дивак Гафія, Антонок Марія, Дребіт Влодимира, Матійчук Анна, і інші змушено голосувати по два рази. Дальше із кількома солдатами зайшов Клименко до 60-літньої селянки Олеходки Махайла, якого змушував голосувати. "Я за москалів та за колгоода голосувати не буду" і хотів вигнати більшовиків з хати. Клименко ударив у лице старенького дідуся і назвав його бандитом та іншим образливими словами. "Ви самі бандити, бо напали на мою хату. Геть мені звідоні!" з обуренням вигнав більшовиків зі свого господарства. Клименко сам кинув за нього бюлетені.

4-ох більшовиків і член виборчої комісії Серада Ілько заїхав в урню на хутір під лісом, де було 12 виборців, які мали проголосувати. Виїхавши за село, більшовики самі кинули до урни 12 бюлетенів, кауча: "ім тудя не поїдемо, щоб нас за 12 голбоів бандерішці побали під лісом". Обернули фіру і поїхали назад.

Ст. лейт. Іващенко, зайшовши до селянина Віток Васяля, якого не застав вдома, а тільки його хвору жінку, взяв один бюлетень, кауча: "це голосує Віток Васяль" і кинув його сам до урни. Таким самим способом Іващенко проголосовував у 37 інших жтах. Проводячи селян до виборчої дільниці, цей сталінський посіпака бав і копас стариків і бабусь, безперервно накликаючи, щоб скоро йшли, бо він їм має чюу.

О год. 16-їй "вибори" скінчалося, але тому, що більшовики не знали чи всі проголосували, Запорожець кинув всі оставші бюлетені самі до урни. При підчолованні голбоів у районі задвалося в тих місцях 56 бюлетенів забагато. На двох бюлетенях було написано: "Хай живе Степан Бандера і його воєско!" та "Смерть Сталіну і його класі!".

Всіх людей голосувало 344, не голосувало 200.

С. З а з у л я н ц і .

Голосування розпочалося о год. 4-їй. Першим голосували десятника, агітатора, яких цілу ніч держали більшовики у виборчій дільниці, щоб стерегли її від бандерішців. Тому, що населення майже не являлося до голосування, більшовики пішли з урною по селі та ходячи по хатах, змушували населення голосувати. Кого не застали вдома, бюлетені кидали самі. За перебігом "виборів" діяло отаки-ля більшовики, які всіх голосуючих опритукували безпосередньо до урни. Кабіни не мали жодного застосування, тому, що куртина була цілком відслонена і не було сліхів. О год. 18-їй більшовики закрили голосування, а 130 бюлетенів кинули за непроголосованих виборців і від Іжана разом в урню та виборчю комісію до району. Всіх людей голосувало 559 осіб, утрималося 130 осіб.

Б о р н і в с ь к и й р а й о н .

В цьому р-ні, подібно, тільки кілька сіл рішуче протиставляло-ся більшовицьким "виборам". В ренті місцевостей такої опротив був нестійкий і заломався при більш рішучих заходах зі сторони більшовиків.

С. Г у п а р к а .

Вечором дня 9.ІІ.47. до виборчого праміщення вігнала більшовика виборчу комісію та весь актив села. Тут грали до 24-ої год. музика і більшовики набалядали в двома місцевими учителями. Вибора розпочалося о год. 4-їй рано. Перші кинули голбои актив та більшовики. До 10-ої год. рано ніхто в селі не прийшов до голосування. Тоді прикріплені Савчук разом зі своєю боїскою заходив в кожен будинок та зганяв людей, поводячи їх наші дука бру-тально.

Виборчих кабін було 3 і вони стояли відкриті, а біля дверей більшовики постійно слідували за рухами виборців. Коли щонебудь замічала, то такого виборця передавали Савчуківі на депат та переведення ревізії. Такі перевірки було переведено в селянок: Олексію Василишні, Гнатів Гафії /ім кавали розбаратся в одені/ та в Каралек Махяля, котрого пустили аж вечором.

"Вибора" закінчено в 22-їй год. Після того гарнізон від Іжана разом з урною до району. Там підчоловано голбои і підчас того Терещанко, який був прикріплений до цього села, підкинув жмут бюлетенів /около 100 штук/, які вчоловано на рахунок проголосованих. Знайдені 4 подертих та 3 перекреслених вчоловано, як правильні.

Тарашенко притому полонив, що це перешаркнені ті, що надавали кандидата, а не сам кандидат. Крім того, в урні було ще 4 шоти карти і 16 рівних залпосок протывборчого змісту. На одній з таких карток був намальований повстанець в кулеметом у маселанці, що робітничав пуватих нкад-мостів. Під цим малюнком був напис: "Геть в нашу землю! Так вам всім буде!" За списком було голосуючих 1305, з того не голосувало 201 ос.

С. Г л у б і ч о к .

"Вибора" в цьому селі розпочалися точно о год. 4-ій ранком. Населення, хоч застрашено гарнізоном, не хотіло йти голосувати, тоді страбаки та місцевий гарнізон в часі 15 пішли в село зганяти людей. Коли ці опирался, вони застрашували їх залповом на Сибір, а деяких з них, як Дрвіс Семка та Дмитровського за це, що вони опирался, сильно побили. Опісля цьому обганяному дали 200 г горілки і говорили: "Як це хтось буде знати, то голову тобі обернемо назад". Крім того побили ще Райовську Махайлину і Татарки Петронелю і її також громили, щоб нікому не знала про те: "Якщо хтось про це довідається, то ми з тобою розчоломоох". Крім такого зганяння людей, ходили ще по хатах в урні, а де не заставали голосуючих, казали дітям кадати бюлетені за родичів і за оубідів. Самі більшовики часто кадали навіть по 50 шт. бюлетенів до урні.

Такий стан тягнувся аж до пополудня, а тоді на поміч місцевому гарнізону і правуло ще два інших і вони зміцня вже почали гонати людей до голосування, побиваючи їх. Однаково, коли ще декого прагнали вони до виборчої дільниці, викавалося, що тут вже всі проголосували... В дійсності це місцеві більшовики кинули решту бракурих голосів.

Всіх голосуючих по списку було 1295, з чого проголосувало тільки 400 людей, за всіх інших більшовики кинули голосів самі. Тут треба додати, що при підчолованні голосів у районі викавалося ще в голосов надважкі.

С. С а п о г і в .

"Вибора" розпочалися в 4-ій год. ранку, тут зразу проголосували місцевий гарнізон та актив сел. Тому, що до "виборів" ніхто не хотів йти, більшовики почали гонати людей. Прibližно в 11-ій год. "виборів" закінчилися і тоді прикріпленій Губі, по відміченні 180 інших виборців, що не голосували, відчололи стільки з бюлетенів і дав їх кільком більшовикам, а ці кинули їх до урні. Цей же прикріпленій Губі говорив тоді: "Зот, то воно равно, нежні будь б не опізнались". Подібно, як і вонд, під час "виборів" нікого не відчололи до казнів, бо зміцня більшовики говорили: "Чого вам там треба - бросай в виході!"

Під час парависелення викавалося попертам 7 штук бюлетенів, а перешаркненями 10 штук, їх, однаково, більшовики уважали за правильні, говорячи, що це зробив хтось в невідомості.

Ч о р т к і в о ь к и й р а й о н .

Тільки в селах, краще ознайомиених в загальною поставою до "виборів" /з куди/, в яких вкалося оперяга деякі побіжні відомості, помітним було досить сильне протывставлення за бойкот цих же "виборів". Всіх інших сіл не вдалося вибрати навіть побіжних відомостей, і тільки загальною мовою оказати, що у "виборах" вони не протывставлялися більшовикам і майже всіма пішли слухняно до виборчих урні.

С. Д и т о н і в .

Докладного звіду, як також і перебігу "виборів" не знаємо. "Вибора" в цьому селі почалися, як вонд, від проголосування ак-

тиму села. Майже кожний десятник та голова були п'яні, з чого опісля їм населення довідало: "продали за горілку наші голови, а голосно через те, що ці п'яні десятники кидали голоси, коняча за своїх сусідів, а опісля взагалі за кожного, хто не хотів їти до "зборів". До 10-ої год. ранку ніхто з людей не шов голосувати і тоді більшовик, щоб застрашити село, сказав голові с/ради, щоб цей влагодил 40 фір на тих воїх, до не підуть голосувати, бо їх зміщать завезуться на Сибір. Це більшовицька штучка трохи застрашала населення і деякі частини слабодухів пішли на "збори". Більшість така населення до "зборів" не йшла. Тоді то більшовик пішов в урню по селі, і ходив від хати до хати, запитував господарів про прізвища та кількість голосуючих в хаті, відписав на писавши, кидав самі таку кількість бюлетенів до урни. Це саме робив в кожній хаті. Після такого проголосування місцевої гарнізон, забравши урну, змішав до району, де відчужено голосі.

С. Пузляга і зва.

Подібно, як вказав, першим проголосував в цьому селі місцевий "актив". До 12-ої год. ніхто з населення не шов голосувати і тоді місцева гарнізон, подавши телефонічно завіт, закликає помічі. Біля 13-ої год. приїхало районове ннго, ознаменіючи притому в доті, бо не тільки ніхто з населення не шов до голосування, але по селі була не розкидані наші жеточки. П'яні більшовики почали виганяти населення, називаючи воного року найгіршими словами, а також кричали: "за бандити, за чому не йдете голосувати, ви хочете самостотельної України, ви знаєте, що ви політично змотуєте проти Радянського Союзу. Між іншим, обігнав до хати господаря Воїцманого Панька, забравши його дочку Воїцман Марію та почав коротко катувати, паляючи правому, чому вона не досі не пішла до "зборів". Вона відповіла: "я була хвора", та кинувши це, застрашена катуваннями, почала втікати. Тоді нго-аст напітан Ву-оачів протав за нею кілька стрілів і збав її. Це дуже перестрашало населення і вони почали йти голосувати. Тільки біляме 30 відсотківих людей не пішло до "зборів" і за них канули більшовики самі голови. Вечером більшовик, забравши урну на зборочу комісію, від іхав до району.

С. Мухавка.

Першим, подібно, проголосував в цьому селі "актив" села, який більшовик змігши голосувати. Це не тільки на початку упоно-важеним до "зборів" смівав до десятників: "ну, давайте, починайте голосувати" і вказав притім на одного з десятників, щоб цей шов першим. "Я не йду - відповів цей десятник - або я мушу бути першим, як будуть всі йти, то і я піду, а інакше того люда навіть до рук не беру". Тоді більшовик звернувся до голови зборочної комісії: "ну голова, так починайте ж". "Я не піду голосувати, або не, я мушу бути першим". Розлючений більшовик почав кричати: "ах ах, сучина сина! Ви самостотельної хочете! Ви самі ітез одумайте! Ви таке саме, як сина! Ми вас всіх уничтожимо!" Притому почав погрокувати збреш - канути тут жва настрашався і проголосували всі. До полудня проголосувало на 711 голосуючих воього 70 людей, тоді начальник гарнізону телефонічно повідомив р-н, що ніхто не хоче голосувати і закликав, щоб дати більшій силі. Тамтешом уповисадісани до "зборів" почав ходити в урню від хати до хати, йому переминцю отак відповідали, як приє, коли прійшов до двох старих людей: "зрастайте! З прійшов до вас, щоб ви проголосували" - "Пана, - відповіла стара баба - зводрайтеся геть в хату, я за нікого не голосую!" Більшовик не зміг змолати людей і сам кинув бюлетені до урни. Біля 14-ої год. прабув в це село голова р-ну, прокурор та кілька ннго-астів. Голова Радян-

комкому, побачивши таку картину, криваву до всіх присутніх виборчої дільниці: "... зава мого! Чому не голосуєте! Ви хочете покарати героїв! Вислухайте бандарів! Ви хочете самостійної України! На вас покажем!" Відтак враз приказав, щоб гарнізон і інка-аста пішли гоняти людей. Бійці гарнізону не хотіли йти і говорили: "Як ми підемо гоняти людей, як вони не хочуть йти". Між гарнізоном, а інка-астами мало що не дійшло до сутички і dopiero по досягк перотрактациях солдата пішли гоняти населення. Тепер вже, кого зловали, того відставляли прямо до виборчої дільниці, ала до вечора не могли собі дати рада і тому почали санд кадати бюлетені до урни, переважно по 10, або й більше бюлетенів. Під кінець "виборів" уповноважений від "виборів" вкрав хустку з секретарки виборчої комісії, а ком, зробивши в нього ревізію, знайшли її, він говорив: "это я хотел немощко з вами погулять". На кінець більшовика забрали урну і від їхати до р-ну.

Треба додати, що подібно перебігали "вибори" в ос.: Капутиці, Малиці, Заболотівка, Сусуліва, Ужвинці, Росомач. У східній частині цього р-ну населення пішло до "виборів" майже без опротува.

Мельнаця-Подільська район.

В цьому р-ні вдалося зібрати тільки побіжні відомості в 2-ох куціх - в релти немає їх зовсім. На основі окремих відомостей виходить, що в більшій половині сіл населення опротувалося "виборам" і не йшло голосувати. В цих селах голосувало переважно до 60% громади. Тільки в кількох місцевостях на деяких, сільських сформованих селах люди пішли до "виборів" майже без опротува /Худківці, Вільховець, Волківці, Заліся, Горовозь.

С. Гермаківка.

Дня 9-го II.47. більшовика скликав агітаторів, десляників і виборчу комісію до виборчого приміщення. Тут грала музика майже цілу ніч і пра її звуках гуляли місцеві учальники та бійці з тутешнього гарнізону. 0 год. 4-11 рано 9. II.47. почалися "вибори" і тут проголосували переважно присутні у виборчому приміщенні. 0 год. 6-11 рано більшовика з місцевого гарнізону зганяли людей мушкетом до "виборів". Пра "виборів" до полудня санд інка-аст Ніколаєв та пильно стежив за рухом виборців. Але виходив до біля, він враз говорив: "бандит павол мовать". Від год. 12-14,30 "вибори" проходили спокійно, а о год. 15-18 вони закінчилися і більшовика з урною від їхати до р-ну. У "виборів" вийшло усього около 60% громади села. Деякі в них, кой попраждали після 15-01 год., вже не мали нагода проголосувати.

С. Павлівка.

Вночі з 9-го на 9-го II.47. більшовика скликав до виборчого приміщення виборчу комісію, десляників і агітаторів. Тут вже була в організовані музика та буфет. "Вибори" почалися о год. 4-11 рано і коли проголосували присутні у виборчій дільниці, тільки і десляника пішли зганяти людей до "виборів". Однаково, з людей ніхто не опішався, бо багато з них думало голосувати під напильом, не опротує, як пізно пополуночі. 0 год. 10-11 рано більшовика, не вважаючи на те, що проголосували тільки мала кількість населення і лишалася ще багато бюлетенів, приказав бійцям з місцевого гарнізону кадати їх по 10 штук на раз, аж дотла, дотла ні одного з них не лишилось, а відтак забрали урну і вийшли з нею в сторону Устя чинськоїської. Під час "виборів" пра урні не було жодної контролю і до когуну в виборців вдалося поперецаркувати бюлетені, що знові хо-

вата їх, кидавши замість того до урни картки, листки в газети.
Голосувало около 5% громадян села.

С к а л а - П о д і л ь с ь к и й р а й о н .

В цьому р-ні сільсько-селянське населення найменше спротивалося та бойкотувало "забори". Треба тут додати, що минулого року в цьому р-ні не було найменшої реакції проти "заборів", що мало вже свого року вплив на перебіг їх в цьому році. Тільки в кількох селах цього р-ну /Гуральча, Іванків, Пагани/ заважався деякий спротив населення, але й то у невеликому масштабі. В решті сіл й населення пішло до "заборів" без найменшого спротиву.

С. І в а н к і в .

Першими проголосували тут: заборча комісія, сільська управа та учительство. Внутрі заборчої дільниці, під час голосування, була присутні представники з р-ну: працівник воєнкомату Лисенко, директор промкомбінату Авер'янов, капітан особ. слідчої мб та промоватор "Ліс", який разом з іншими швидко слідкував за р-ном голосування, а спеціально за тим, хто входить до забори. Помітивши це, населення швидко сформувало білетені, шло до урни і там кидало їх. Голосування тривало дуже довго і скінчилося о год. 17-18. Від участі у "заборах" відірвалася понад 60 людей і за них більшість самі докидали голоси до урни. Вони брали переважно по 5, по 20 голосів парів і вкидали їх, коли нікого з населення не було у заборчому приміщенні. Деякі давали кидати більші білетені населення, як це зробив Лисенко, який 5 таких Харківських листів, щоб вона вкинула до урни. Коли вона відповіла, що вже голосувала, сказав: "ну, нащо во, брощай", а після її спротиву кинув ці білетені сам. Накінець, під вечір поспілкували всіх так, що не проголосували і кинули решту білетенів в урну та так закінчилися рахунок, від'їхали до району.

С. Ц а г а н а

По проголосуванні "активу" на "забори" почала десь йти до сараю коло 10-ої год. рано. У заборчій дільниці сівачі начальник мб Велічка та голова райвиконкому Каралюк. Населення згадало до "заборів" місцеві десятички і воно, отримавши, шло до урни голосувати, а деякі білетені заходили до забори і тут багато з них вчиркували їх, а на відворотній стороні дописували деякі слова такого змісту: "Смерть Сталіну!", "Хай живе Українська Самостійна Церква!", "Ми не будемо дертати з вас шкіру московські діди, як ви тепер дрте з нас", "ми голосуємо за так, що є на Сибірі, в термах, і вважаємо, щоб їх всіх звільнили досю", "через вас, голоди, ми сьогодні не маємо по їсті!", таких перечеркнутих білетенів було 150. Однак, до "заборів" пішли всі без спротиву і по проголосуванні о год. 18-19 більшість, забрали урну, від'їхали до р-ну та там обчислювали голоси.

Поданий нам перебіг "заборів" є далеко невичерпаний і неповний через брак добрих і імовірних відомостей, а також через більшовицькі махінації, які вона робила, як вже було згадано, під час "заборів", а також при підсумовуванні голосів. З цих саме причин точних даних не маємо майже ніде устатити, а в деяких місцях сформувано тільки побіжні відомості, що не дає можливості очеркнути в повному свіжкі стилі, що відбувався під час т. зв. "заборів" та їх наслід.

58

III. Висхід "зборів".

1. Товстемиський район.

Ч. п.	Назва місцевості	Всіх голосуючих по списку	Голосувало	Не голосувало	Було по-державних, по церковних бюлетенів	Пропало бюлетенів	Замітки
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Дутроманці	522	452	70	90	196	70 кам. біл.
2.	Летиче	760	670	90	-	10	-
3.	Хмелева	895	835	60	23	81	-
4.	Дорогачівка	516	490	26	-	15	-
5.	Свержківці	280	148	132	89	34	137
6.	Цапівці	1082	1062	20	82	82	-
7.	Кожихівці	584	511	73	60	-	-
8.	Попівці	413	396	17	16	-	-
9.	Андріївка	419	119	300	-	-	-
10.	Рокитівка	-	-	-	-	-	-
11.	Слобідка	657	618	39	-	-	-
12.	Бурківка	720	711	9	16	25	-
13.	Нарілля	410	289	121	10	15	-
14.	Летиче	-	-	-	-	-	-
15.	Ірків	950	700	250	50	100	180
16.	Садка	660	480	180	-	-	180
17.	Солоне	420	270	150	10	15	-
18.	Головчанці	475	483	-	4	17	4
19.	Гупівці	-	-	-	-	-	-
20.	Лисівці	-	-	-	-	-	-
21.	Баресток	-	-	-	-	-	-
22.	Гайківці	-	-	-	-	-	-
23.	Каролівка	-	-	-	-	-	-
24.	Вораванці	-	-	-	-	-	-
25.	Товсте	1680	-	26	-	-	-

2. Залішанський район.

Ч. п.	Назва місцевості	Всіх голосуючих по списку	Голосувало	Не голосувало	Було по-державних, по церковних бюлетенів	Пропало бюлетенів	Замітки
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Богданівка	880	680	200	-	-	-
2.	Ведраківці	1049	1019	30	-	1	-
3.	Блишанка	740	721	19	-	-	-
4.	Винятинці	898	838	60	-	-	-
5.	Городок	490	440	50	-	4	-
6.	Голіград	480	480	-	-	5	-
7.	Добровільна	920	929	-	-	-	-
8.	Дупельська	375	371	4	-	-	-
9.	Ковалів	385	322	63	4	-	-
10.	Лунів	265	265	-	-	-	-
11.	Зелений Гай	496	486	10	15	-	-
12.	Завуляці	689	579	110	5	-	-

Ч.	Назва місцевості	Всіх голосувачів по списку	Голосувало	Не голосувало	Було подано державних, церковних, професійних бюлетенів	Пропало бюлетенів	Замітка
1	2	3	4	5	6	7	8
13.	Іване Золоте	729	669	60			
14.	Костілля	298	298		1		
15.	Кужакиці	239	239		7		
16.	Колодрібка	1044	844	200	12		
17.	Казаріці	913	765	43			
18.	Ласичівка	611	611				
19.	Печарна	483	483		8		
20.	Торошке	1193	1179	19	4		
21.	Майків	670	612	58			
22.	Новосілка	1233	1233				
23.	Урванкиці	739	735	4	1		
24.	Харгоніці	271	267	4			
25.	Цагіці	580	580				

3. Борнівський район.

Ч. п.	Назва місцевості	Всіх голосувачів по списку	Голосувало	Не голосувало	Було подано державних, церковних, професійних бюлетенів	Пропало бюлетенів	Замітка
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Борнів	3920		85			
2.	Волкіці	916	893	19	6		Недалеким в часі бюлетенів зроблена сама більшою частиною та жодна, які кілька паравого голосували.
3.	Салорів	676	496	190	17		
4.	Сков'ятин	637	703	1			
5.	Емшкіці	395	446	9			
6.	Худяці	423	483	74			
7.	Бабанці	730	809	180			
8.	Гуларка	1305	1204	201	7		
9.	Глубічок	1302	650	652	1		
10.	Верхилкіці	730	730				
11.	Васівка	334	373	11	43		
12.	Пашатинці	632	632	5	10	3	
13.	Стріжкіці	321	321				
14.	Королівка	1133	1100	33			
15.	Пряміть	445	445	4			
16.	Кравче Гор.	316	790	22	4		

Внаслідок зростаючої кількості не подано з причиною браку інформації.

4. Чортківський район.

Внаслідок "виборів" немає.

В. Мельниця-Подільський район.

1.	Геряківка	-	проголосувало	100	громади села.
2.	Нізра	-	"	"	"
3.	Палище	-	"	"	"
4.	Махалів	-	"	"	"
5.	Роза Спасокоцьке	-	"	"	"
6.	Городова	-	"	"	"
7.	Худаківці	-	"	"	"
8.	Мельниця Под.	-	"	"	"
9.	Вільшовець	-	"	"	"
10.	Волківці	-	"	100	"

В інших місцевостях відомостей немає.

Б. Скала-Подільський район.

Ч. п.	Назва місцевості	Всіх господарств по списку	Голосувало	Не голосувало	Було подертих, по чергових облітків	Прислало бюлетенів	Замітки
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Іванків	1256	1194	60			
2.	Цагани	1300	1300	-	180		
3.	Туряльче	353					
4.	Залуче	320	320	-			
5.	Діашилл'я	169	169	-			
6.	Гутанка	307	307	-			
7.	Бережанка	349	349	-			

В інших оіа відомостей немає.

Д. Наді втрага. /за час підготовки і перебігу "заборів"/.

Ч. д.	Район	Вбитих цив.нас.	Ранених цив.нас.	Арештованих	Вивезених осіб	Знищених господарств	Зроблених госп. вартості
1.	Товтешівський	4	-	17	-	4	4
2.	Заліщицький	-	-	27	27	-	27
3.	Борщівський	-	-	3	-	-	3
4.	Чортківський	2	-	-	-	-	-
5.	Мельниця-Под.	-	-	-	-	-	-
6.	Скала-Под.	1	-	-	-	-	-

Ч. д.	Район	Повістанці		
		вбитих	ранених	вловлен.
1.	Товтешівський	10	2	1
2.	Заліщицький	-	-	-
3.	Борщівський	3	-	-
4.	Чортківський	4	-	-
5.	Мельниця-Под.	-	-	-
6.	Скала-Под.	-	-	-

У. Ворожі втрати /за час підготовки і перебігу "заборів"/

Ч. п.	Р а й о н	Б і л ь ш о в н и к і в		
		в об'їзх	ра н е н и х	з л о в л е н и х
1.	Товстенський	1	2	-
2.	Заліщанський	-	1	-
3.	Борщівський	-	-	-
4.	Чортківський	1	3	-
5.	Мельниця-Іск.	-	-	-
6.	Скала-Іск.	-	-	-

Постія, дня 10. IV. 1947.

С л а в а У к р а ї н і !

ЗАСВІДЧУВАЛЬНИЙ НАПИС СПРАВИ № _____

У справі (розділі опису, закінченому описі) підшито і пронумеровано 62
(шестдесят два) аркушів;

у тому числі літерні номери _____
пропущені номери _____

+ аркушів внутрішнього опису _____

аркуш № 62 - чистий

Особливості фізичного стану та формування справи	Номери аркушів
1	2

Спеціаліст
Посада _____
21 вересня 2018 року _____ (підпис)

Т. Тардана
(ініціали (ініціал імені), прізвище)